

*ÇELEBİ CEMALEDİN İLE VELİYYEDDİN EFENDİLERİN KURTULUŞ SAVAŞI
VE MUSTAFA KEMAL HAKKINDA ANADOLU ALEVİLERİNE YAYINLADIĞI
BEYANNÂMELER. BEYANNÂMELERİN ORJİNAL METİNLERİ*

ÇELEBİ CEMALEDİN İLE VELİYYEDDİN EFENDİLERİN KURTULUŞ
SAVAŞI VE MUSTAFA KEMAL HAKKINDA ANADOLU ALEVİLERİNE
YAYINLADIĞI BEYANNÂMELER. BEYANNÂMELERİN ORJİNAL
METİNLERİ¹

Baki Yaşa ALTINOK*

ÖZET

I. Dünya Savaşı'nda Çelebi Cemaleddin Efendi padişaha başvurarak Alevî-Bektaşî nüfustan oluşan Mücahidîn Alayları kurmuştur. Kurtuluş Savaşında ise Mustafa Kemal'e büyük destek vermiştir. Mustafa Kemal de Çelebi Cemaleddin'i ilk TBMM'nde milletvekili seçirmiştir. Daha sonra vefat eden Çelebi Cemaleddin Efendi'nin yerine kardeşi Veliyyedin Çelebi seçilmiştir. Veliyyeddin Çelebi de Kurtuluş Savaşı yıllarında Mustafa Kemal'e destek vermiş, müntesiplerinin bulunduğu yerlere onu desteklemeleri için birçok beyannameler göndermiştir. Bu beyannamelerin bazı araştırmacılarca asılsız olduğu iddia edilmektedir. Bildirimizde söz konusu beyannamelerin orijinalleri verilmektedir.

Son yıllarda Atatürk, Kurtuluş Savaşı Alevî-Bektaşîler üzerine birçok makale ve kitap yayınlanmaktadır. Bu eserlerin genelinde Hacı Bektaş Çelebilerinin ve dolayısıyla da Alevîlerin Kurtuluş Savaşında Atatürk'e destek verip vermedikleri üzerinde durulmaktadır.

Bunlar arasında Hülya Küçük, Toplumsal Tarih Dergisi'nin Ocak 2002 tarihli

(Bektaşılık Dosyası) sayısındaki makalesi ile Kurtuluş Savaşında Bektaşiler adlı eserinde, Çelebi Veliyyeddîn Efendi'nin Atatürk'ün yanında yer almaları için Alevî-Bektaşilere yayınladığı beyannâme metninin o günlerdeki bazı gazete ve kaynaklarda yayınlanmasına rağmen orijinallerinin bulunmadığını söylemektedir.

Yine Hüsamettin Öztürk İki Devrin Perde Arkası adlı kitabında Bektaşilerin Mustafa Kemal'in yanında yer aldıklarını, buna karşılık Alevîlerin Kurtuluş Savaşı'na destek vermediklerini bildirir.

Mustafa İslamoğlu da Anadolu Halk Ayaklanmaları (1919-1921) adıyla yayınladığı kitabında Mustafa Kemal'in Çelebi Cemaleddin Efendi'den isyan bölgesindeki Alevîlerin isyana katılmamalarını istediği fakat Çelebi Efendi'nin bu isteği reddettiği iddiasında bulunur.

Enver Behnan Şapolyo ve A. Celaleddin Ulusoy yazdıkları eserlerinde bu görüşlerin aksini savunurlar. Biz ise bu iddiaları ve yazılanları arşivimizde bulunan konuyla ilgili Çelebilere ait elyazması orijinal vesikalarla karşılaştıracak ve tarihsel bir sıralama izleyerek açıklamaya çalışacağız.

Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla birlikte Anadolu yer yer batılı emperyalistler tarafından işgal edilmiştir. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal, 12 Haziran 1919 tarihinde karargâhını Havza'dan Amasya'ya nakletmiş, 21 Haziran 1919 günü "Amasya Kararları" alınmıştır. Genelgenin önemli maddeleri şunlardır:

"Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir. Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır."

Sivas'ta millî bir kongrenin vakit geçirilmeden toplanması için alınan bu kararlar, birer yazı ile vali ve kumandanlara duyuruldu. Sivas Valisi Reşit Paşa'ya gönderilen kararın metni özetle şu cümlelerde oluşmaktadır.

"Sivas Valisi Reşit Paşa Hazretlerine;

Vatanın tehlikeli parçalanışını gözler önüne seren kanlı icraat, millî vicdanı kurtuluş emeli etrafında ve Müdafaa-yi Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Teşkilatı nâmı altında seri bir suretle toplamaya başlamıştır.

....Kuvâ-yı Milliye'yi bugün için yanlış yollara sevk edip dağıtmanın vatanımız

aleyhinde işlenmiş bir hareket olarak görmekteyiz.İstanbul, itilâf devletleri

tarafından tahliye edilinceye kadar Anadolu'daki millî direnişin devam etmesi vatanî

bir mecburiyettir.İlişik arızamda takdim olunan vaziyet, bugün seri umumi bir

millî kongrenin toplanmasını icabettirmektedir. Bu davet, her tarafa tamim edilmiştir. Bu millî gaye ve kurtuluş gerçekleşinceye kadar, Anadolu'dan ve sine-i milletten ayrılmayacağıma ve bu noktada nihâyete kadar bir millet ferdi olarak çalışacağımı, millete karşı mukadderatım üzerine söz veririm. Hiçbir kuvvet bu millî azme mânî olamayacaktır. Bu kararımın, umum Anadolu'da devleti idare eden mes'ul ve kıymettar umum arkadaşlarımın, müşterek içtihad ve kanaatine dayanmakta olduğunu da ilaveten arz ile kalpten gelen husûsi hürmetlerimi teyid eylerim efendim.

22 Haziran 1919 3. Ordu Müfettişi Miriliva

Mustafa Kemal (KSA, I. 1985: 174-175)

Dahiliye Nazırı Ali Kemal'in 23 Haziran 1919 tarihli emri Sivas'a ulaşınca İstanbul'daki padişah taraftarları işi iyice azıttılar. 24 Haziran günü Mustafa Kemal'in görevinden uzaklaştırıldığı ve tutuklanmasının an meselesi olduğuna dair duvarlara yaftalar yapıştırılmıştı. Sivas Valisi Reşit Paşa, Ali Kemal'in emrini gizli tutmuş, emrindeki mutasarrıf ve kaymakamlara bu konuda bilgi dahi vermemişti. Fakat ihânet kazanı aralıksız kaynatılmak isteniyor, Ali Galip ile Sivas'taki Hürriyet ve İtilâf Fırkası idarecileri Mustafa Kemal'i tutuklaması için Reşit Paşa'yı olanca gücüyle sıkıştırıyorlardı. Hatta ellerini bağlayıp İstanbul'a göndermeye zorlarlar. Bununla da yetinmeyip İstanbul'da Bekirağa Bölüğü zindanına, Kürt Mustafa Divan-ı Harbi'ne teslim etmeye çaba sarf ederler. (Aydemir, II, 2004: 49-50).

25 Haziran günü İbrahim Tali durumu şifre ile Amasya'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya bildirdi. 26 Haziranda Ali Kemal, Dahiliye nazırlığından çekildi. Bu haber İstanbul Hükümeti taraftarları indinde şaşkınlık yarattı. Mustafa Kemal, İbrahim Tali Bey'in şifresini alınca, kimseye duyurmadan 26 Haziran günü Amasya'dan Tokat'a hareket etti ve geceyi Tokat'ta geçirdi. Tokat'a gelir gelmez telgrafhaneyi kontrol altına aldırdı ve böylece Tokat'a gelişini başta Sivas olmak üzere diğer illere duyurulmasını önledi. Mustafa Kemal, Tokat'ta iken Sivas Valisi Reşit Paşa'ya 27 Haziran 1919 tarihli aşağıdaki telgrafi yazdı:

“Sivas Valisi Reşid Paşa Hazretlerine;

Şimdi Tokat'tan Sivas'a doğru hareket halinde olduğumu ve zat-ı devletleriyle teşerrüf imkânının tekarrüb (yaklaşma) ve tahakkuk etmek (gerçekleşmek) üzere bulunmasından dolayı samimî surette mütehassis bulunduğumu arz ederim.

Üçüncü Ordu Müfettişi

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal, Tokat'tan Erzurum'a gitmek için Sivas'a uğradığında Ali Kemal'in bildirisi hakkında duyular almıştı. Ancak yukarda da belirtildiği gibi önlemini almış ve geleceğini bildiren telgrafını, yola çıktıktan altı saat sonra çektiydi. Sivas Valisi Reşit Paşa telgrafi aldığı anda O, Sivas'ın birkaç kilometre yakınındaki Numune Çiftliği'ne gelmiş bulunuyordu. Padişahın Mustafa Kemal'i tutuklamak için özel yetkilerle Elazığ valisi yaptığı Ali Galip Sivas'tadır ve valinin yanında alınması

gereken tutuklama önlemlerini konuşmaktadır. Reşit Paşa, telgrafı gösterir ve 'İşte geliyor, buyur tevkif et' der. Ali Kemal sapsarı kesilir ve 'mademki tevkif edemiyoruz, öyleyse buyurun karşılamaya çıkalım' der. Mustafa Kemal Refet Bele ile birlikte kendilerini karşılayan Vali Reşit Paşa'yı her olasılığa karşı kendi arabasına almış, kente öyle girmişti. Ali Galip ile de görüşen Mustafa Kemal onun ılımlı davranışlarına itimat ederek atanmış olduğu Elazığ valiliğine gitmesine engel olmamıştı. Ne var ki Sivas Kongresi toplandığında Ali Galip yeniden sahneye çıkacak, Mustafa Kemal de aldatıldığını anlayacaktı (Aydoğan, 2005: 138; Turan, 2004: 233).

18 Ağustosta yanlarında Cizvit papazları olduğu halde bir takım Fransız zabıtları Sivas'a gelmişlerdi. Vali Reşit Paşa bunları ziyarete gittiğinde orada bulunan jandarma Binbaşısı Brüno kendisi ile özel olarak görüşmek istediğini söylemiş, beraberce başka bir odaya geçmişlerdi. Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarının Sivas'ta bir kongre yapacaklarının kendisinden saklandığını, eğer Mustafa Kemal Sivas'a gelir ve burada bir kongre yapma teşebbüsünde bulunursa beş on gün içinde buraların işgal edileceği tehdidinde bulunmuştu. 20 Ağustos 1919 günü Vali Reşit Paşa, Mustafa Kemal Paşa'yı telgraf başına dâvet ederek Binbaşısı Brüno'nun konuşmalarını aynen kendisine aktarmıştı. Mustafa Kemal ve arkadaşları Brüno'nun sözlerinin içi boş bir blöften öteye gidemeyeceğini anlamışlardı (Cebesoy, I, 2000: 188-189).

Mustafa Kemal Paşa Ordu Müfettişi olarak 3 Temmuz 1919 günü Erzurum'a gelmiş ve 8/9 Temmuz gecesi Saray'la açılan bir telgraf konuşması sırasında Paşa'nın resmî görevine son verilmiş; O da aynı anda Harbiye Nazırı'na ve Padişah'a göreviyle birlikte çok sevdiği askerlik mesleğinden de istifa ettiğini bildiren şu telgraflarını çekmişti (Akçakayaoğlu, 1998: 186; Cebesoy, 2000: 121-122).

Bismillah

Erzurum Vilâyeti Aliyye'sine

Mübârek Vatan ve Milleti parçalanmaktan kurtarmak, Yunan ve Ermeni emellerine kurban etmemek için, açılan Millî savaşa, Milletle beraber serbest surette çalışmağa, mukaddesâtım nâmına söz vermiş olduğum için; pek âşıkı bulunduğum yüce askerlik mesleğinden bu gün vedâ ve istifâ ettim.

Bundan sonra Mukaddes Millî gâyemiz için her türlü fedâkârlıkla çalışmak üzere, Sine-i Millette bir Ferdi Mücâhid sûretiyle bulunmakta olduğumu ta'mîmen arz ve ilân eylerim.

(İmza)

Mustafa Kemal (Kırzioğlu, 1993: 139-140).

Erzurum'da iken İngiliz casusu Binbaşı Edward Noel'in Ermenistan ve Kürdistan kurmak için doğudaki Kürt aşiret reislerini Kuvâ-yı Milliye aleyhine ayaklandırmaya çalıştığı duyumlarını alan Mustafa Kemal, Doğu aşiret reislerini ve şeyhlerini Kuvâ-yı Milliye'yi desteklemeye ikna etmişti. Yaptığı konuşmalarda "Wilson Prensiplerinin, şark milletinin azim ve iradesi karşısında paçavraya döndüğünü ve yırtılıp atıldığını" söylemişti. Ayrıca İstanbul'daki Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin emperyalistlerin ve İngilizler'in uşağı durumuna düştüğünü bildirmişti." (Sasuni, 1986: 163-164; Dersimi, 1992: 119; İHG: 4 Haziran 1919; Martino, 2001: 20-21).

İngilizler, Erzurum Kongresi'nin yapıldığı günlerde Kürtler'i Kuvâ-yı Milliye aleyhine kışkırtma planlarını Ravlinson ve Noel vasıtasıyla uygulamaya koymuşlardı. Şerif Paşa ve Bogos Nubar Paşa Paris'te Doğu bölgelerinde Kürt-Ermeni devleti kurulması için anlaşma imzaladılar. Bu haber üzerine Erzincan, Siverek, Diyarbakır, Adıyaman, Van, Mardin ve Hakkari'den yaşayan vatandaşlardan Şerif ve Bogos aleyhine protesto telgrafları gelmeye başlamıştır (Kutay, 1992: 621-622).

Mustafa Kemal, Anadolu'nun o günlerdeki durumunu Nutuk'ta şöyle dile getiriyordu: "Efendiler, Sivas kuzeyinde ve Yozgat'ta ortaya çıkan hepinizin bildiği iç isyanlardan başka, 1920 senesi sonlarında tekrar Anadolu ortasında, Zile tarafında Küçük Ağa, Deli Hacı, Aynacıoğulları ve Erbaa civarında Kara Nazım, Çopur Yusuf, Deli Hasan, Küçük Hasan gibi birtakım serseriler ve Yozgat Çayözü Çerkezlerinden oluşan çetelerle ordumuz içten ve dıştan uğraşmak zorunda kalmıştır." (Mustafa Kemal, 1927: 282-283; Atatürk, II, 2001: 629).

Mustafa Kemal'in millî direnişini boğmak isteyenlerin öncülüğünü Hamidiye Alaylarının kalıntısı Kürt Ağa ve derebeyleri çekiyordu. Bunların başında da Cibranlı Miralay Halit vardı. 1920'de Sevr Anlaşması imzalanmış, doğu illerinin Ermeniler'le Kürtler arasında paylaşılacağı haberi yayılmıştı.

1891 yılında II. Abdülhamid tarafından doğu illerinde "Hamidiye Alayları" kurulmuş. Abdülhamid kılıç kuşatma töreninde rütbe verdiği Kürt aşiret liderlerine; "Benim Kürtlerin babası olduğumu unutmayın." sözleriyle iltifat etmiştir. Bu nedenle aşiretine ve kendisine rütbe verilen Halit, sırtını bu padişaha dayamış, bölgede egemenlik kurmuştu. Alevî Hormek ve diğer Türk köyleri sık sık basılıyor ve Hormekliler öldürülüyordu. Bu düşmanlık ileriki yıllarda bir kan davasına dönüşmüş, 2. Meşrutiyet'ten sonra da sürmüştür (Fırat, 1998: 153-155; Fırat, 1961: 96-110, 118).

Cibranlı Halit, 1920 yılının yaz aylarında İstanbul'da bulunan Kürt Teâli Cemiyeti reisi Abdülkadir, Hakkarili Abdurrahman ve Bitlis mebusu Yusuf Ziya ve arkadaşlarıyla anlaşarak, Cemiyet-i Akvam (Birleşmiş Milletler) vasıtasıyla bu

isteklerine kavuşacaklarına inanmışlardı.

Bu düşüncelerle Doğu Anadolu'nun bazı yörelerinde faaliyetlerini yürüten Halit, yöredeki aşiret ağaları, şeyhleri ve ileri gelenlerinden aldığı imzaları Kürt Teâlî Cemiyeti'ne ve Cemiyet-i Akvam için çalışan İstanbul'daki Kürt Nemrud Mustafa ile Kürt Şerif'e gönderiyordu (Rışvanoğlu, 1978: s. 262-263).

Cibranlı Halit ve arkadaşlarının önünde tek bir engel vardı o da yöredeki Türk Alevî aşiretleri ve bu Alevî aşiretlerinin en kalabalık olanı Hormekli aşireti idi (Rışvanoğlu, 1978: 178-179).

Alevîleri kendi yanına çekmeyi tasarlayan Halit, Alevî Lolan aşiretinin oturduğu Muş ili Varto ilçesinin Karaç köyünde 15 Haziran 1920 günü Hormek ve Lolan eşrafını bu köye davet edip aşağıdaki özetini verdiğimiz konuşmayı yapmıştı:

“Kürtler'in Nemrud soyundan olduklarını, altı yüz yıldır Türkler'in esareti altında yaşadıklarını, Alevîler'in de diğer doğu aşiretleri gibi Kürt olduklarını, Ankara Hükümeti'nin Yunanlılar tarafından yıkılmak üzere bulunduğunu, Alevîler'in de kendilerine katılmalarını bilhassa Hormek ağalarından beklediğini söylemişti.” (Mumcu, 1999: 41).

Ev ağzına kadar doluydu. Orada bulunan Hormekli Mustafa Zeynel'in torunu Velî Ağa ile Zeynel'in kardeşi Halo'nun sesleri birden yükseldi.

“Halit Bey! Erkekçe konuşalım, biz Kürt değiliz. Nemrud'la da akrabalığımız yok. Bizim size itimadımız yoktur. Siz Hamidiye Alayı oldunuz. Bu defa da bizi kullanarak sultan olmak istiyorsunuz. Biz size kul olmayız.” diyerek karşı çıkmışlardı. Bu karşıtlığın tarihi 1520'lere dayanıyordu (Fırat, 1998: 187-188; Altınok, 2004: 68-69; Şener, Tarihsiz: 132-133).

1925 Şeyh Said İsyanında Hükümet Kuvvetleri'nin yanında yer alan Hormek ve Lolan aşiretleri bu isyanın bastırılmasında önemli rol oynamışlardır (Mumcu, 1999: 48, 82-83).

Alevî aşiretleri yanına çekmeyi başaramayan Cibranlı Halit, sonraki günlerde bu aşiretlerle Ankara Hükümeti'nin arasını açmaya yönelik türlü baskı tertiplere başvurmuştur. 1923'de merkezi Erzurum'da kurulan Kürtçü “Azadi” örgütünün liderlerinden olan Halit (İzmir, 2005: 39), 1924 Eylül başında İngilizlerin tertibiyle patlak veren, amacı müstakil bir Kürdistan kurmak olan Nasturi isyanı ile eniştesi Şeyh Sait'in başlattığı isyanın hazırlayıcıları arasında yer almıştır (Fırat, 1980: 185 ve devamı; Şadillili, I, 1980: 89, 102-104; Kalafat, 2003: 107; Toker, 1998: 41-42; Akgül, 2001; Mumcu, 1999: 48).

Mustafa Kemal'in Erzurum ve Sivas'ta iken bölgedeki Alevî ileri gelenleriyle gizli

görüşmeler yaptığı ve onlardan kendisini desteklemeleri yönünden kesin söz aldığı aşağıdaki şu belgeden de anlaşılmaktadır.

Sivas Divriği Yağlıbasan köyünden Seyyid Garip Musa Ocağı'na bağlı Fahrettin Erdoğan, hatıratında Erzurum Kongresi'ne katılmasını şöyle aktarır. “Bir gün Allahuekber dağında teşkilat üzerinde dolaşırken, Miralay Rüştü Bey beni telefona çağırdı, Müfettiş Paşalar geldi; gelip görüşünüz dedi. Ben Erzurum'a geldim. Gece olduğumuz mahalle bir asker gelerek, akşam ezanı karanlıktan sonra, Müfettiş Paşa sizi istiyor diye emir getirdi. Derhal karanlıkta Mustafa Kemal Paşa'nın misafir olduğu eve gittim. Hüseyin Rauf Bey (Orbay) beni alarak yanına götürdü. Mustafa Kemal, elini omzuma atarak “Arkadaş” size bir haber vereceğim, üzülmezsiniz. ‘İstanbul’dan Sadrazam Ferit Paşa’dan Erzurum valisine acele telgraf var. Güney Batı Kafkas Hükümeti hariciye nazırı Fahrettin Bey’i tutarak 24 saat içinde Trabzon’dan bulunan İngiliz torpidosuna teslim ediniz’ diye emir veriyorlar. “Hiç üzülmezsiniz bizim geleceğimiz de sizin geleceğinize bağlıdır. İngilizler buradan hiçbirimizi alamazlar. Metin olunuz, ayaklarımıza çarık giyerek sonuna kadar dağların başında mücadele edeceğiz” dedi (Erdoğan, 1998: 277-279; Önal, 2003: 121).

Diğer yandan Ali Kemal ve yandaşları bölge halkını Kuvâ-yı Milliye karşı kışkırtıyorlardı. Biz ise bu millî vazifede her zorluğu kırmak azmini kendimizde görüyorduk. İstanbul’daki hıyanet gruplarının millî davayı boğmaları için körüklediği Kürtçülük propagandasını ortadan kaldırmak için derhal harekete geçtik. Bölgelerinde etkili namuslu adamlara millî davaya karşı gelmenin zararlarını ve tehlikelerini söyledik. Türklerle Kürtler arasındaki tarihî soy ve hissiyat yakınlığını bir bildiriyle detaylıca anlattık ve sonunda bunları millî dava etrafında birleştirmeyi başardık (Dursunoğlu, 1946: 134-135; Dursunoğlu, 2000: 125-126).

29 Ağustos’ta Erzurumdan hareket eden Mustafa Kemal, kendisinin tutuklanması ve İstanbul’a yollanması hakkındaki İstanbul hükümetinin yayınladığı yazışmaların gönderildiği Sivas yolundadır. Fakat O, yola çıkmadan önce Doğu aşiret reisleri ve Dersim ileri gelenleriyle yaptığı gözlerden uzak toplantılarda Kuvayi Milliye ve yol güvenliği konusunda destek sözü almıştır. Erzincan’a geldiğinde vilayet jandarma komutanı “Paşam! Dersimliler’in sizi yakalayıp Elazığ Valisi Ali Galip’e teslim etmek üzere pusu kurduklarına dair haber aldık” diyerek pusu haberini verir. Yolda olay şöyle gerçekleşir, biraz ileride bir kişi “Paşa” diye bağırır (Atatürk, I, 2001: 84-85; III: 937-944 vd.).

Mustafa Kemal, bağırın kişiye “Ne istiyorsun!” diye seslenir. Paşa diye bağırın Alişir, “Sizi yakalayıp İngilizlere teslim etmek üzere Elazığ Valisi Ali Galip’ten emir aldık” diye paşaya seslenir. Mustafa Kemal, “O halde ne duruyorsunuz” der. Alişir, “Biz Ali Galip’in emrini dinlemeyeceğiz!, Çünkü vatanın kurtarılması için çalışıyoruz, biz size yardım edeceğiz” der. Mustafa Kemal bu yanıtı alınca gülümseyerek ‘Teşekkür ederim’ demiştir. Alişir, Diyar Ağa’nın kardeşi Haydar Ağa

ve 250 kişilik Dersimliler, Mustafa Kemal'in yol güvenliğini sağlarlar. Mustafa Kemal Dersimlileri mükafatlandırır. Diyap Ağa, Mustafa Öztürk (Meço Ağa), Abdülhak Tefik Gençtürk, Mustafa Zeki Saltuk, Ramiz Tan ve Hasan Hayri Kangodan 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Dersim milletvekilleri olarak girerler. Bu milletvekillerinden bazıları Seyyid Rıza isyanı nedeniyle idam edilmiştir (Uluğ, 1931: 38-39; Öztürk, 1984: 27; Öz, 1992: 84-85; Kaya, 1999: 180-181).

Yolda sıkıntılı anlar yaşanır. Çardaklı Boğazı'nın Kürtler tarafından kesildiği ve hareket etmemeleri söylenir. Yanlarında Erzincan'dan aldıkları Heyet-i Temsiliye âzası Şeyh Fevzi Efendi de bulunuyordu. Arkadaşları Mustafa Kemal'e Boğaz tutulmuştur, gitme derler. Ama O, her olasılığa karşı önceden tedbirini almıştır. Birkaç arkadaşını öncü çıkarır ve emri şudur. "Sağdan soldan gelen ateşe bakmayarak, otomobiller süratle yol üzerinde hareket edeceklerdir. Vurulan ölen olursa onlarla meşgul olunmayacaktır. Şoseyi kapayan eşkıya ile temas olursa otomobillerden inip onlarla çarpışarak, yolu açacağız." (Aydemir, II, 2004: 119-120; Kansu, I, 1997: 199-202).

Sivas'taki kongreye delegeler kılık değiştirip, dağ yollarında gizlice geldiler. Mustafa Kemal'in kendisi de zamanında uyarılması sonucu yolunu değiştirip dağlardan geçerek, güven içinde Sivas'a ulaşmıştı (Armstrong, 1996: 96).

"31 Ağustos 1919 sabahı Erzincan'dan hareket ettik. Yerhanları yöresinde bir jandarma müfrezesine rastladık. Beşgöz Hanları taraflarına Dersim eşkıyası inmiş. Silahları doldurduk. Osman (Tufan) Bey komutasında birkaç arkadaş hafif mitralyöz ve otomobille öncü kuvvet olarak hareket ettiler. Biz ve silahlı koruyucularımız, çatışma başlar başlamaz otomobillerden atlayıp savunma yapmak üzere onları izledik.

Vali Deli Muzaffer bizim otomobildeydi. Bozuk yollarda otomobilimiz çukur yerlere geldikçe, sarsıntıdan belkemiklerimiz zedelenmesin diye, havalanın komutunu verip sarsıntıyı havada atlatmak istiyordum. Çukurlarda otomobilimiz zıncık diye oturunca Muzaffer Bey haykırıp duruyordu. Tehlike içindeki bu eğlenceli yolculuğun ulusal duygu bakımından değeri çoktur. Dağın tepesinde, geçit yolu üzerinde yerlere dökülmüş palan, kilim gibi eşyalara rast geldik. Sonradan elde ettiğimiz doğru bilgilere göre Kayserili Ali Galip meğer bizleri öldürtmek için Kürt eşkıyayı göndermiş. Yerdeki eşyalar da onların döküntüleri imiş." (Önal, 2003: 71-72).

Sivas Kongresi yapılırken İngilizlerin kışkırttığı Kürtler ile işbirliği içinde olan Elazığ valisi Ali Galip, hemen Sivas valiliğine tayin edilmişti. Etrafına toplayacağı silahlı Kürtlerle Sivas'ı basıp Kongreyi dağıtacak ve Kuvâ-yı Milliyecileri yakalayacaktı. Kazım Karabekir Paşa, Kürtlerin Irak bölgesinde İngilizler'e karşı

ayaklandığını bildirdi. Mustafa Kemal, Sivas'ta Türk, Kürt ve Arap şefleriyle bir Ermeni Devleti kurulmasına karşı toplantı yaptı (Kansu, I, 1997: 260-261; Ulubelen, 1967: 219; Turan,2004: 260-261).

22 Eylül 1919 günü Amerika Hükümeti, General Harbord'un başkanlığında bir heyeti Sivas'a Mustafa Kemal'e göndermiş, Mustafa Kemal'e "Kuvâ-yı Milliye'de başarılı olamaz iseniz ne yapacaksınız?" demişti. Mustafa Kemal: "Varlığını ve bağımsızlığını kazanmak için her türlü fedakarlıktan kaçınmayan bir millet mutlaka başarılı olur. Ya başarılı olamazsanız demek, o milletin ölmüş olduğuna hükmetmek olur." Bu tehlikeli sonuç ile asla karşılaşmayacağız. Çünkü biz milletimizin karakter yapısını biliyoruz. İçinden geldik. Hayatımız bu idrâk içinde geçti. Bu büyük milletin haysiyet ve kurtuluşu konu olduğu zaman başarısızlık düşünülemez. Yeter ki ona gerçekler bütün çıplaklığı ile anlatılmış olsun ve kurtuluş önderleri bu göreve lâyık olabilsinler. Bizler başarılı olacağız." diye cevap vermiştir (Tevetoğlu, 1969: 257-268; Kutay, 1971: 68-74; Kutay, IV, 1992: 548)

Bağımsız Kürdistan propagandası yapmakta olan İngiliz Binbaşısı Edward Noel, Mevlânzâde Rifat, Bedirhaniler denilen Kürt aşireti mensubu Malatya mutasarrıfı Halil Rahmi, aynı aşiretten Celâdet, Kâmuran ve Cemil adlı kişiler de İngiliz binbaşısıyla işbirliği yaparak Kürtleri Kuvâ-yı Milliyecilere karşı kışkırtmak amacıyla Malatya'ya gelmişlerdi (Atatürk, I, 2001: 116-118; Sevgen, 1982: 131-132).

İstanbul Hükümeti'nin Harbiye Nazırı Süleyman Şefik ve Dahiliye Nazırı Adil Beyler ile Elazığ valisi Ali Galip arasındaki Kuvâ-yı Milliye aleyhine gönderilen telgraflardan birisini Sivas valisi Reşit Paşa Mustafa Kemal'e getirir. O da her gün zabitlerini telgrafhaneye göndererek ne kadar gelen evrak varsa Ali Galip'in eline geçmeden aldırır. Evrakların genelinde Sivas Kongresi'nin Ali Galip ve adamlarınca basılması ve Kongreye katılanların yakalanması emri yazılıdır (Kutay, III, 1992: 251).

Bu olaylara karşılık Mustafa Kemal, yukarda da belirtildiği gibi bölge Alevî ileri gelenlerine aracilar vasıtasıyla haber göndermiştir. Sivas ve Malatya illeri çevresinde yaşayan 350 bine yakın Türk Alevîler Malatyalı Bedir Ağa, Hacı Garip Ağa ve Reşit Ağalar'ın öncülüğünde silahlanarak Kürtlerin Sivas'a gideceği yolları kesmişlerdi. Dersim, Erzincan ve Sivas Alevîleri bu Kürtlere karşı Sivas ve yolları tutarak tedbir almıştır. Daha sonra da XIII. üncü Kolorduya bağlı kuvvetler Ali Galip üzerine gönderildi ve Sivas'ı basmak isteyenler kaçmaya mecbur oldular (Selek, 1976: 289-290; Cebesoy, I, 1997: 258-259; Avcioğlu, I, 1977: 130-132; Mango, 2004: 337; Erdoğan, Tarihsiz: 17).

Bir müddet sonra Kürt Teâlî Cemiyeti üyeleri bölgede ayrılıkçı faaliyetlerine yeniden hız verdiler. Ankara Hükümeti'nin Alevîleri keseceği yolunda propagandalar

yapmaya başladılar. Ruslar lehine casusluk da dahil her türlü ihanetlerin kurgulayıcısı Alişir'in evinde 1920 yılı Nisan ayında Ermeni Mıgırdıç, Alişan, Taki, Haydar toplanarak Kurtuluş Savaşı'nı arkadan vurmak için bir durum değerlendirmesi yaptılar. 14 Kasım 1920'de Hozat'ta yapılan toplantıdan sonra Dersim aşiret reisleri arasında anlaşmazlıklar başlamış, Meço Ağa ile Diyap Ağa "Aslımız ve neslimiz birdir. Yabancıların oyununa gelip birbirimizi öldürmeyelim" diyerek isyancılara karşı çıkmıştır (Baloğlu, 2003: 128-131; Kaya, 1999: 241; Şadillili, I, 1980: 38-39). "1921 senesi başlarında Koçgiri aşireti reislerinden Haydar Bey, İstanbul'da Seyit Abdülkadir'den aldığı talimat üzerine Alişan ve akrabası Naki, Alişir ve diğerleriyle isyan hareketine başlamışlardı. Birçok kuvvetlerimiz bir taraftan Rum Pontusçuları, diğer taraftan bu âsileri takip ve tenkil ile uğraşıyorlardı." (Atatürk, II, 2001: 629).

Koçgiri reislerinden Alişan ve kardeşi Haydar, İstanbul'daki Kürt Teâli Cemiyeti'nin bölge başkanlığını yürütüyor, Alişir ise bu ailenin katibi ve Kürt Teâli Cemiyeti'nin propagandisti idi. Baytar Nuri Dersimî de aynı derneğin üyesi olup bunlarla birlikte hareket ediyordu. Kürt Teavün Derneği Başkanı Seyid Abdülkadir, Kuvâ-yı Milliyecilerin Alevîleri keseceği propagandasıyla Koçgiri aşiretini ayaklandırmayı başarır. Alişir, İmralı'da Kürt Derneği sekreteridir. İmralı'da Jin (Hayat) adlı Kürtçe bir gazete çıkartır (Ali Kemali, 1992: 126; Avcioğlu, I, 1977: 154; Şadillili, I, 1980: 154-155; HTA: No. 4/502: Dolap 46; ATASE: Kl. 732 D. 27 f. 5; Akgül, 2001: 69).

"Koçgiri isyanının hazırlayıcıları arasında bulunan Alişan, aslında Koçgirililer gibi Alevî olmayıp Şafî mezhebine mensup, Aşkaleli veyahut Malazgirtli hatta Elazığ-Palulu olduğu söylenir. Babası Mustafa, Alişan, Gül Ağa ve oğlu Mahmut Bey zamanında Koçgiri aşiretine sığınır. Okuma ve yazması nedeniyle bu ailenin güvenini kazanarak Gül Ağa'nın kızı Hacı Hanım'la evlenir. İmranlı'nın Boğazveren köyüne yerleşen Alişan, bir müddet sonra bu aşiretin lideri konumuna yükselir. Koçgiri isyanının hazırlanmasında önemli rol oynayan Alişan, isyanın bastırılması sırasında öldürülür (Kocadağ, 1997: 225).

Koçgiri İsyanı, 1921 yılı Mart ayında başlamış ve Merkez Ordusu tarafından aynı yıl Haziran ayı ortalarında söndürülmüştür. Bu isyanın emperyalistlerle işbirliği içinde olan Kürt Teâli Cemiyeti tarafından organize edildiğini, ayrıca Mıgırdıç adlı Ermeni'in içinde bulunması da Koçgiri İsyanı'na farklı bir boyut kazandırmıştır. Savaş nedeniyle oluşan otorite boşluğunda yararlanmak isteyen bazı Kürt aşiretleri güneydoğuda isyan bayrağını açtılar. Aşiretler arasında bölünmeler oldu ve başka aşiretler isyanın bastırılmasında Ankara Hükümetine yardım ettiler (Tansel, III, 1991: 141-144).

Koçgiri İsyanı'nın kurgulayıcısı Alişir, karışık düşünceli, sözüne güven duyulmayan birisidir. Fakat kurnaz, fesatçı ve zekidir. I. Dünya Savaşında Erzincan'da Ruslarla et ticaretinde bulunur. Rusları dolandırır. Çok güzel Türkçe okur yazar. Çardaklı Boğazında Mustafa Kemal'i korumaya kalkışır. Bir dönem Millî Hükümet aleyhine

çalışır. Yöre halkına aleyhte şiirleriyle propagandalar yapar.

Ayağımda kundura
Gittim düştüm tandıra
Padişahın haberi yok
Bunu yapan Kongra.

24 Nisan 1921’de Koçgiri İsyanı devlet tarafından bastırılınca Alişir Dersim’e kaçmış ve 9 Temmuz 1937 ölüm tarihine kadar yine halkı devlet aleyhine tahrikten geri durmamıştır. Aşağıdaki Cumhuriyet ve Mustafa Kemal’i övücü sözleri onun ruh halini açık bir şekilde ortaya koyar. Alişir şiirlerinde Taki mahlasını kullanır.

Ceddim Şeyh Hasan, Şah-ı Horasan
Himmeti bizlere olmuş sayebân
İkilik perdesin atalım heman
Birlik makamıdır zamanı Dersim.

Mekteplerde öz Türkçedir dilimiz
Mustafa Kemal’dir yüce ulumuz
Cennetin bağına gider yolumuz
Kurtarasın ehli imanı Dersim.

Cumhuriyet feyzi her yeri sardı
Medeniyet nuru zulmeti yardı
Hatemini vurdu adalet yağdı
Kaldır başındaki gümanı Dersim.

Türkün birliğine geldi kanaat
Bu iş ırktaşlarını eyledi rahat
Taki Alişir buldu müsavât
Şimdi iş görmenin zamanı Dersim (Sevgen, 1999: 228-231; Cönk, II, 1947: 7b).

Mustafa Kemal’in önderliğindeki milli uyanışı boğmak isteyen İstanbul Hükümeti, Anadolu’daki bazı illerin valilerini bu iş için görevlendirmiştir. İstanbul Hükümetinden aldığı direktiflerle Mustafa Kemal ve arkadaşlarını tutuklama görevini üstlenen Ankara Valisi Muhittin Paşa (Refi Cevat Ulunay’ın babası), Anadolu’daki millî direnişe karşı cephe almıştı. Çevresine hükümetin İngiliz mandasını kabul ettiğini yaymaya başlamış, uğradığı illerdeki memurları İngiliz Muhipleri Cemiyeti’ne üye olmaya zorluyordu. Kent merkezlerinde fazla etkili olamayan Muhittin, Sivas Kongresi’nin toplandığı günlerde, bir jandarma birliğiyle 1919 Eylülün ilk günlerinde Kırşehir-Hacıbektaş’a gitmişti. Valinin Hacı Bektaş Çelebi’si

Cemalleddin Efendi'yi elde etmeğe çalışacağını, millî teşkilatı dağıtmak için valinin emrine İngilizler tarafından yüklü miktarda para verilmiş olduğu bildirilmişti. Bu haber üzerine Ali Fuat Paşa (Cebesoy), Hacıbektaş'a giden Vali Muhittin'i Topçu Albayı Osman Bey'e takip ettirmiştir. Hacıbektaş'taki görüşmede Çelebi Cemaleddin ve babaları Kuva-yi Milliye taraftarlığından caydıramayacağını anlayan Vali Muhittin, Çorum ve Kastamonu'da bu doğrultuda bazı görüşmelerde bulunmuştur (Kansu, I, 1997: 295; Turan, 2004: 261-262; Uluğ, I, 1997: 34; Cebesoy, I, 2000: 188; Altınok, 2003: 303-304).

Ankara Valisi Muhittin'in faaliyetlerinden Sivas Kongresi'ne katılmak üzere İstanbul'dan gelen Gizli Karakol Cemiyeti'nin yöneticisi Kara Vasıf Bey vasıtasıyla haberdar olan Mustafa Kemal, Ali Fuat Paşa'dan Vali Muhittin'i tutuklamasını istemiş, Ankara Kolordu Komutan vekili Mahmut Bey'le haberleşen Fuat Paşa, Vali Muhittin'in mutlaka yakalanıp Sivas'a yollanması gerektirdiğini bildirmiştir. Mahmut Bey, valiyi tutuklama işiyle Keskin Müfreze Komutanı Cerid aşireti reisi Silsüprüoğlu Kırşehir Hamitli Rıza Bey'i görevlendirmişti (Altınok, 2002: 211-224).

Ankara'ya dönmek için Çorum'dan 19 Eylül 1919 günü ayrılan Vali Muhittin, Sungurlu'ya gelmiş, oradan da Keskin'e geçmişti. Hamitli Rıza Beyin konağına gelen Vali Muhittin'i Rıza Bey, aşiret geleneklerine aykırı olduğu için evinde yakalamamış, egemenliği dışındaki Ankara Elmadağ yakınlarındaki Kılıçlarbeli'nde pusu kuran Hamitli Rıza Bey'in müfrezeleri Vali Muhittin'i tutuklayıp Sivas'a göndermiştir. Mustafa Kemal'in huzuruna çıkartılan Muhittin Paşa, Kuvâ-yi Milliye için çalışacağına dair namus sözü verdikten sonra İstanbul'a yollanmıştır (Altınok, 2003: 203-204).

Sivas Kongresi'nin sona erdiği 11 Eylül'den Ankara'ya geldiği 27 Aralık 1919'a dek geçen üç buçuk ay, ihanetlerin kısmen bertaraf edildiği ve millî direniş hazırlıklarının sürdüğü önemli olayların yaşandığı günlerdir. Erzurum ve Sivas Kongresini tamamlayıp 18 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya gitmek için Sivas'ta ayrılan Mustafa Kemal, Kayseri'den sonra Orta Anadolu'da Hacıbektaş nahiyesinde oturan Anadolu Alevî-Bektaşîlerinin etkin lideri konumunda olan Çelebilerle görüşmek için yola çıktı. Mustafa Kemal, Çelebi Cemaleddin Efendi'yi daha önceden tanıyordu. Çünkü Amasya'da kendisini karşılayan heyette Cemaleddin Efendi de bulunuyordu (Kutay, 1973: 281).

Vatanın müdafaası, halk üzerinde etkisi olan şahsiyetlerin himmeti olarak belirince, o günün mânevi hayatında büyük tesiri olan tarikatların öncüleri bu ödevi yerine getirdiler. Birinci Büyük Millet Meclisi'nin ilk iki başkan vekili Konya Mevlevi Dergahı postnişini Abdulhalim Çelebi ile Hacı Bektaş-ı Velî şeyhi Cemaleddin Baba Efendi idi. Ayrıca bunlar arasında birinci dönem Dersim milletvekili Diyaş Ağa ile Mustafa Ağa (Mıçı) da bulunuyordu (Kutay, 1973: 81).

Erzurum ve Sivas Kongrelerinden sonra, Atatürk Ankara'ya geçerken, Hacıbektaş'ta Cemaleddin Çelebi ile görüşmeyi kararlaştırmıştır. Mucur ve Hacıbektaş yakınlarındaki İlice (o günkü adı Yenice Çiftliği) köyünde Feleğin Mehmet (Evirgen)'in evinde dinlenme molası verilmiş, Sofraya oturulunca misafirlerin tereddüdünü gidermek için ev sahibi Atatürk'e hitaben "Paşam bizim buralarda yemekten önce hane sahibi yemeklerden birer kaşık alır, tadına bakar, sonra misafirler yer" diyerek yemeklerden birer kaşık alır. Atatürk, "Anladım ağa yemeklerde size zarar verecek bir şey yok demek istiyorsun." diye karşılık verir. İlice'li Küçük İbrahim'in eşi Hamide Hanım sofrayı hazırlar. Bu sırada Mazhar Müfit Bey Hamide Hanım'a "Önce sen şu sofradakilerden birer lokma al bakalım" demesi üzerine Hamide Hanım "Bey, bizim soframız Muhammed-Ali sofrasıdır, sofraya hile olmaz." der (Karaca, 1997: 2).

"Atatürk 22 Aralık 1919 da Pazartesi günü akşam saat 8,30 da Mucur'a gelerek geceyi Mucur'da geçirdi. Ertesi sabah Hacıbektaş'a hareket etti. 23 Aralık 1919 günü, Mucur Kaymakam Vekili Nihat Bey'i de yanlarına alarak Hacıbektaş'a varırlar. Kızılbaşların Çelebisi Cemaleddin Efendi, Atatürk'e yolda karşı çıkarak Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını çok belirgin bir sevgi ve saygı ile karşılar. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti'ne istifasını göndermiştir. Resmi bir sıfatı yoktur. Buna rağmen Cemaleddin Çelebi o güne kadar hiç bir konuğa gösterilmemiş sevgi ve yakınlıkla Mustafa Kemal ve arkadaşlarını ağırlamıştır.

Bu önemli bir hadise idi. Talat ve Enver Paşalar, Hacı Bektaş'ı ziyarete geldikleri zaman, Çelebi bu iki devlet adamını, ancak dergâhının selâmlığında karşılamıştı. Halbuki, Çelebi, Atatürk'ü şehir dışındaki Beş Taşlar mevkiinde karşıladı. Çelebi buraya siyah bir kupa araba içinde gelmişti. Atatürk ve Cemaleddin Efendi bu araba ile Hacıbektaş'a geldiler. Çelebinin konağına geldikten sonra selâmlığa girdiler. Gece selâmlığın salonunda yenilip içildikten sonra, devamlı olarak açık bulunan misafirhanesi olduğu halde, Atatürk'ü harem dairesinde misafir etti. 24 Aralık 1919 da Cuma sabahı Hacı Bektaş Velî türbesini ziyaret ettiler. Ziyaretten sonra meydan evini ve kırklar meydanını gezdi. Daha sonra dede postunda oturan Niyazi Babayı da ziyaret etti. Akşama doğru Atatürk, Çelebi Cemaleddin Efendi ve Salih Niyazi Baba ile hususî bir surette görüştü. Kızılbaşlar millî davada müşterek hareket edeceklerine şeref sözü verdiler. Atatürk, Çelebi ve Baba'ya veda ederek Ankara'ya gelmek üzere yola çıktı.

Hacıbektaş görüşmesinden sonra, 23 Nisan 1920 de Büyük Millet Meclisi açılınca Çelebi Cemaleddin Efendi Kırşehir milletvekili seçildi. Atatürk Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanındır. Cemaleddin Çelebi'nin Meclisteki görevi, Birinci Başkan Vekilliğidir. Ancak Cemaleddin Efendi kalp yetersizliğinden rahatsızdır. Günlerinin çoğunu yatakta tedavi ile geçirmektedir. Özel olarak gönderilen Dr. Naci ve Osman Beyler evinde çıkmasına izin vermiyorlardı. Ne yazık ki Cemaleddin Çelebi'nin Cumhuriyet ilânını görmeye ömrü yetmedi. Elli dokuz yaşında 1921 yılında vefat

etmiştir. (A. Celalettin Ulusoy, Cemalettin Efendi'nin ölüm tarihini 1921 olarak vermesine karşılık, Hacı Bektaş Tekkesinin içindeki Kırklar Meydanındaki mezarının kitabesinde 1922 yılı olarak yazılıdır). (Ulusoy, 1980: 99-102).

Çelebi Cemaleddin Efendi'nin Anadolu Kızılbaşları üzerindeki tesiri pek büyüktü. Kurtuluş Savaşı yıllarında Atatürk bundan faydalandı. Bu tarikat piri 1922 yılında vefat ederek, yerine biraderi Veliyyeddîn Efendi dergâhın 29. çelebisi oldu. İkinci Millet Meclisi seçimi sıralarında bütün Kızılbaşlara Atatürk lehinde beyannâmeler neşretti (Şapolyo, 1964: 331-332).

A.Celâlettin Ulusoy, Hünkâr Hacı Bektaş Velî ve Alevî Bektaşî Yolu isimli eserinde “Cemaleddin Çelebi Atatürk'ün başlattığı Milli Mücadele'nin daha ilk günlerinde, örgütsel biçimde onun çalışmalarına fiilen katılmıştır der. Mustafa Kemal, Tokat'ta iken, 1919'da Konya'da İkinci Ordu Müfettişliğine çektiği şu telgraf bunu doğrular.

“Tokat havalisinin İslâmî nüfusunun yüzde seksen ve Amasya havalisinin de mühim bir kısmı Alevî mezhep olanlar teşkil ediyorlar ve Kırşehir'deki Baba Efendi Hazretlerine fevkalade bağlı bulunuyorlar. Vatanın ve milli istiklâlin bu günkü tehlikesini bilfiil görmekte olan müşarünileyhin kanaat-ı hâzırası (görmesinde) şüphe yoktur, buna pek müsaittir. Binaenaleyh söz sahibi ve emniyetli bazı zevatı görüştürerek kendilerince muvafık görülecek Müdafaa-i Hukuk-u Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerini takviye edecek surette birkaç mektup yazdırılarak bu havalideki Alevî nüfuzlarına dağıtmak üzere Sivas'a gönderilmesini pek faydalı telakki ediyorum. Bu babtaki muavenatı (yardımları) samilerini (yüksek) istirham ederim (HTV: No. 113; Selek, 1976: 82; Kutay, 1973: 222).

Mustafa Kemal

Aralık 1919 sonlarıyla Ocak 1920 başlarında Tokat ve Erbaa bölgelerinde, Alevî yurttaşlardan bazılarının özel amaçlı kişi ve kuruluşların kışkırtmasıyla, Rum soyguncularla işbirliği yaptıkları, onlara maddi ve manevi yardımlarda buldukları öğrenilmişti. Mustafa Kemal, 2 Ocak 1920'de Mucur Askerlik Şubesi Başkanlığı'na durumu bildirerek, Hacı Bektaş Velî Çelebisi Cemaleddin Efendi'nin ve Baba Salih Efendi'nin gerekli uyarma ve müdahalelerde bulunmalarının sağlanmasını istedi.

Askerlik Şubesi Başkanı Sadık, duruma el koyması için Çelebi ile temasa geçti. Çelebi Cemaleddin Efendi tarafından aşağıdaki genelgenin yayımlanmasını sağladı.

“Yüksek tarikatımız mensuplarından bazılarının vatan haini Rumlarla ve Rum eşkıya ile işbirliği yaparak, milli birliğimiz aleyhinde propaganda yaptıkları ve maddi yardımda bulduklarını üzüldüm. Kutsal yurdumuzu düşmanın kirli ayakları altında ezdirmemek, atalarımızın yüce ruhlarını incitmemek hepimizin

ödevidir. Bütün tarikat mensuplarına gerekli öğütlerde bulunarak, elbirliği ile hükümetimizin güç ve yüceliğinin artırılmasına ve O'nun emirlerinin yerine getirilmesine önem verilmesi borcumuzdur. Vatanın karşılaştığı tehlike göz önünde tutularak, iç ve dış düşmanların hain düşüncelerine kapılmamalarını hepinizden ister, sizi Ulu Tanrı'nın birliğine emanet ederim.

Hacı Bektaş Çelebisi

Cemaleddin (ATASE, 1335/27-2, Fih. 26/8).

Çelebi Cemaleddin Efendi'nin bu genelgesini Mustafa Kemal'e şifreleyen Mucur Şube Başkanı Sadık, Cemaleddin Efendi tarafından genelgenin birer örneğinin bölgelerinde etkin kişiler olan Tokat'ta dava vekili Ali Rıza ve Latifzâde Osman Beylere, Zile'de Hayri Efendi'ye, Çorum'da Sadık ve Karkınzâde Garip Beylere gönderildiğini, ayrıca bu yörelerde anarşinin genişleyip asayiş sağlanmadığı taktirde Çelebi Efendi'nin yahut oğlunun gözetiminde bir süvari grubuyla olaylara müdahale edileceğini, hatta İzmir veya diğer bölgelerde kullanmak üzere Çelebi'nin üç dört bin muharip güç vermeyi vaat ettiğini Mustafa Kemal'e bildirdi. Mustafa Kemal, Mucur Askerlik Şubesi Başkanı Sadık Bey'e 19 Ocak 1920'de aşağıdaki şifreyle karşılık verdi:

“Çelebi Efendi Hazretlerinin milletin ve yurdun korunması, dirlik ve düzenliği hakkındaki duygularıyla vatansever girişimlerine büyük teşekkür eder, İzmir Cephesi için hazırlandığı bildirilen kuvvetin kullanılması hakkında, gereğinde maruzatta bulunulacağını kendilerine duyurulmasını rica ederim.

Mustafa Kemal (ATASE, 1335/27-2, Fih. 26/10).

Atatürk'ün mektubunu alan Cemaleddin Efendi, Mustafa Kemal'e destek olmaları için Çorum, Tokat, Sivas yöresinde yaşayan Alevîleri bir yaylı araba ile dolaşmıştır. O günlerin canlı şahidi Tokat, Zile Kışla mahallesinden Dede Mehmet Özgür kızı Rukiye, (öl. 1955) Kurtuluş Savaşında Cemaleddin Efendi'nin bir yaylı arabayla Zile'ye geldiğini, Alevî cemaatından asker topladığını bildirmektedir.

Cemaleddin Çelebi, Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi Birinci Dünya Savaşı'nda da önemli görevler üstlenmiştir.

“1915 yılında Birinci Dünya Savaşı'nda memleketin uçuruma gittiğini gören Şeyh Cemaleddin Efendi, Padişah Sultan Reşat'a baş vurarak memleketin kurtulması için muhibbandan gönüllü bir Mücâhidin Alayı teşkil ederek Ruslarla savaşa girmek istediğini söylemiş ve izin istemiştir. Padişah'tan gerekli izni alarak, her vilayete asker toplamak üzere hususi adamlarını göndermiştir. Kendisi Alay kumandanı olarak

Erzurum Şubesinin, Sıdkı Baba da Yüzbaşı rütbesiyle Erzincan Şubesinin başında bulunmuştur. Böylece bir Alay meydana getirilerek doğu cephesinde Ruslarla savaşa girilmiş, Enver Paşa bu birliği cephede denetlemişti. Bir yıla yakın çarpışmalar yapılmış ve o zamanlar çok başarılar elde edilmiştir. Sonradan bu Alay İstanbul Hükümetinin emriyle dağıtılmış, yaşlılar serbest bırakılmış, gençler diğer Alaylara bölüştürülmüştür (Tunaya, III, 1989: 276; Gül, 1984: 187).

Sıdkı Baba'nın Gönüllü Mücâhidîn Alayı'na katılıp yararlıklar gösterdiğine dair Çelebi Cemaleddin Efendi tarafından verilen icâzetnâmenin orijinali ve çeviriyazısı:

Din-i İslâmiyet ve millet-i necîbe-i Osmaniyenin neûzü billâh mahvı husûsunda tehâcüm eden a'dâyaya karşı cenâb-i akdes-i hazret-i Hilâfetpenâhiden ilân olunan cihâd-ı mefrûzaya iştirak olunarak tarafımızdan muhibbân ve müntesibân-ı tarikat-ı Aliyye-yi Bektaşîye'den ve muhibbân-ı sâdıkândan Gönüllü Mücâhidîn teşkiline başlanılarak alayımız için ihsan buyurulan sancak-ı şerif ile etrafa iktifa adamlarımız irsâliyle bu yolda gönüllü efrad tecemmuüne ibtidâr olunmuştu. İşte bu tecemüatda son derece sa'yü gayreti sebkad ederek Gönüllü Efradın sevkinde ve husûsât-ı sâirede ibrâz-ı sadakat etmiş olan Harız karyeli Tahsin bin? Tevellüd Sıdkî Efendi'nin bu yoldaki hidemât-ı mebrûresi cümlemizin hoşnudiyeti müstelzim, vatanına, tarikatına bihakkın hizmette bulunarak âmmenin mahzutatını mûcib olmağla işbu takdir ve tahsinnâme tastîren yedine vesika olarak i'tâ edilmiştir.

Hacı Bektaş-ı Velî Çelebisi
Ahmed Cemaleddin 7 Mayıs sene 332
(Mühür)

Cemaleddin Efendi'nin Mücâhidin Alayları olayında yanında yüzbaşı rütbesi ile taşıdığı âşıklardan birisi de Sivas, Kangal- Yellice Alevîlerinin ünlü dedesi Seyyid Gazi ve Zunûbi ünvanıyla bilinen Mahzuni'dir. Dede Mahzuni (Gökçe), Şah Şadılı ocağının dedesi olup tüm talipleri ile bu birliğe katılmıştır (Birdoğan, 1994: 31-32).

Torunu Mikdad Güler'in bildirdiğine göre Sivas, Hafik ilçesi Yalınca köyünden oturan Ağuçan Ocağı dedesi Seyyid Aziz Dede de Çelebi Cemaleddin Efendi'nin yanında başına topladığı yöre Alevîleri ile bu birliğe katılmış ve Mücâhidin Alaylarında önemli görevlerde bulunmuştur (Güler, 1943; Birdoğan, 1994: 11-14, 18).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Gizli İstihbarat Daire Başkanlığı görevini yürüten Hüsamettin Ertürk, İki Devrin Perde Arkası adlı eserinde yukarıdaki belge ve görüşlerin aksine Cemaleddin Çelebi hakkında şöyle bir iddiada bulunur: "Büyük Millet Meclisi'nin yenilenmesi sırasında Birinci ve İkinci Grup mücadelesi devam

ediyordu. İkinci Grup mensupları Mustafa Kemal Paşa'ya cephe almış kimselerden oluşuyordu. Bunlar Anadolu'nun bazı mıntıkalarında yaşayan Yörüklere, Sofilere, bazı yerlerde Tahtacılar namı altındakilere, Kızılbaşlara, bazı mıntikalarda Abdal namı verilen zümrelere ki, Alevîlerdir, bunlara dayanıyorlardı. Bütün bu gruplar o zamanlar Kırşehir'de Hacıbektaş nahiyesinde yerleşmiş Çelebi Cemaleddin Efendi'ye bağlı idiler. Adı geçen şahıs, Hürriyet ve İtilâf Fırkası'na girmiş ve etrafına kalabalık bir zümre toplanmıştı. Bütün etrafındakiler Anadolu'yu İtilâf Devletleri'nden Mustafa Kemal'in değil de Cemaleddin Efendi'nin kurtaracağına inanmışlardı.

Bektaşîler ise, İstanbul ve Anadolu'da İttihat ve Terakki Fırkası'na mensupturlar. Bunlar daha ziyade İstanbul'da toplanmışlar, Cemalledin Efendi zümresine aksi cephe almışlardı. Meclisin yenileneceği sırada Ankara'da Erkânıharbiyenin gizli istihbaratında çalışıyordum. Mustafa Kemal Paşa beni Çankaya'daki köşküne çağırdı.

“Hüsameddin Bey!...” diye buyurmuşlardı. “Büyük Millet Meclisi'nde İkinci Grup'a mensup mebuslar muhalefeti artırdılar, her türlü akıl ve havsalanın almayacağı şeylere kadar dillerini uzatıyorlar. Bu sebeple nâzik devirde Meclis'i yenilemeğe karar verdim. Yakında seçimlere girişeceğiz. Fakat İstanbul'daki din mensuplarını, Bektaşîleri, medrese hocalarını, kürsü vaizlerini bu Kırşehirli Cemaleddin Efendi kandırmış, bütün Alevîlerin reylerini O'na vereceklerini haber aldım. Sen Bektaşîsin. Göreyim senin Bektaşîliğini! Hemen kalk İstanbul'a git, bunların arasına gir, bizim tarafa kazan!”

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine dedim ki: “Paşa hazretleri! Emriniz başım üstündedir. Yalnız bu Bektaşîleri ve Alevîleri kazanmak için benim evvelâ Kırşehir civarındaki Hacıbektaş nahiyesine gitmem lâzımdır. Çünkü orada Hacı Bektaş Velî Hazretleri'nin tarikatını idare eden ve dede baba makamında bulunan ve halen kiler babası olan Salih Niyazi Baba Efendi ile ekmek evi binasında halife mertebesinde bulunan Kerim ve aşevi binasındaki halife mertebesinde Zeynel ve mihman evinde Muhtar ve alt evde? (at evi olsa gerek) Fevzi ve kadıncık ana evinde Japon lâkabıyla maruf Hasan ve Hanbağı denilen evde Şükrü ve Dedebağı evinde Aslan babaları görmem lâzımdır. Zira Anadolu ve İstanbul bu Bektaşî babalarına büyük bir kıymet ve ehemmiyet atfeder.”

Paşa, fikirlerimi muvafık bulmuş ve beni Kırşehir'e göndermişti. Orada Bektaşî babalarıyla konuşmuş ve bir tarikatın insanları birbirlerini daha iyi anlayacağı için onlarla mutabık kalmıştık. Eski bir ittihatçı olan ve dede baba makamında olan Salih Niyazi Baba, Mustafa Kemal Paşa'nın listelerini kazandıрмаğa söz vermişti. Kırşehir civarındaki Bektaşî babaları da benden Arnavutluk'ta gelmiş kırka yakın Bektaşî babasının Anadolu'ya geçmesine Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin muvafakatini elde eder misiniz diye benden rica etmişlerdi.

Ben onların ricalarını Mustafa Kemal Paşa'ya bildirdim, Paşa, lâzım gelen emri Emniyet Umum Müdürlüğü'ne vermiş ve ellerine verilen vesikalarla babaları Ankara'ya getirmiştin. Soranlara: "Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin kurduğu millî hükümeti tebrike gelen din mensuplarıdır!" demiştin.

Bu Bektaşîlerin Anadolu'ya geçmesi Salih Niyazi Baba'nın kudretini artırmış ve Cemaleddin Efendi tarafı seçimleri kaybederek Birinci Grubun İstanbul ve Anadolu'da kazanmasına sebep olmuştu." (Ertürk, 1969; Ertürk, 1996: 472-474).

Hüsametdin Ertürk'ün bu iddiasıyla tarihî gerçekler örtüşmemektedir. Şöyle ki, Mustafa Kemal'in öncülüğündeki Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Nisan 1923'te, milletvekillerinin yenilenmesi için 120 milletvekilinin imzaladığı önergeyle seçim kararı alarak kendisini feshetmiş, İkinci Meclis 1923'de açılmıştır (Atatürk, II, 2001: 728; Lütem, 2003; 368-369; Ağaoğlu, 1981; 91; Aydoğan, II, 2004: 944). Halim Baki Kunter'e göre Çelebi Cemaleddin Efendi 1338 (1921) yılı Ocak ayının 17. günü vefat etmiştir (Kunter, 1951: 37). Yakınlarının bildirdiğine göre ise 1921 yılı sonlarında, Hacı Bektaş Tekkesi içindeki mezar taşında yazılı olduğu gibi 1922 yılı başlarında vefat etmiştir. Nejat Birdoğan, ileride değineceğimiz Çelebi Veliyyeddin Efendi'nin yayınladığı beyannâme hakkında "Bu genelge 25 Nisan 1339 h. tarihini taşıyor ki miladi takvimle 1921 yılının 25 Nisan'ıdır. Demek ki bu tarihten önce Cemalettin Efendi Hakka yürümüş oluyor." (Birdoğan, 1994: 33). Ölüm tarihi hakkında verilen bu farklı bilgilerin her üçüne göre de Cemaleddin Efendi Hüsametdin Ertürk'ün iddialarının aksine İkinci Meclis açılmadan ölmüş olmaktadır.

Hüsametdin Ertürk'ün ortaya koyduğu görüşler, Türk Alevîlerle Arnavut Bektaşîler arasındaki gizli rekabetin dışavurumudur. Arnavut Bektaşîlerin Hacıbektaş tekkesini ele geçirme gayretleridir. 1913 yılında Anadolu'yu dolaşan Macar seyyah Bela Horvath, yazmış olduğu eserinde ziyaret ettiği Hacı Bektaş Tekkesi'nin idarî durumunu şöyle anlatır: "Bektaşîler arasında son zamanlarda Arnavutluk'tan gelen müridler önemli bir orana sahip olmaya başladılar. Hacı Bektaş Tekke'sinde ziyaretimiz sırasında da, doğru dürüst Türkçe bilmeyen çok sayıda Arnavut Bektaşîyle karşılaşırız." (Horvath, 1997: 88-89). İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesiyle 1910-13 yıllarında Bektaşî babaları arasında Türklük-Arnavutluk davası başlamıştır. Hatta Arnavut babalar, Hacıbektaş'a Arnavutluk'tan bir Bektaşî babasının atanmasını aşağıdaki şu yazıyla devletten resmen istemişlerdi.

Dahiliye Nezareti, Muhaberât-ı Umumiye Dairesi
Tarih 21 Mayıs 328-1912
Ankara Vilayeti Behiyyesine

Kırşehir’nde Pirevi’nde bulunup geçenlerde vefat eden Halveti şeyhinin yerine yine o tarikden birinin tayini tasavvur edilmekte bulunduğu cihetle, makâm-ı mezkûre Tarikat-ı Bektaşîye’ye mensup birinin getirilmesi için Arnavutluk’daki babalara müracaatda bulunulduğu ve babaların dahî Pirevi’ne kendi tariklerinden birinin getirilmesine çalışılmasından müteessir oldukları Yanya Vilayetinden bildiriliyor.....

Bab-1 Alî Nezaret penâhi, tebyizine (BOA: DH. ID 33/29).

13 Kasım 1925 yılında 677 sayılı kanun gereği tekke ve zaviyeler kapatılmış, Hacı Bektaş Tekkesi Pir Evi son postnişini Arnavut kökenli Salih Niyazi Dede-Baba’da tekkedeki saltanatı sona erince Arnavutluk Tiran şehrine göç etmiştir (Sertoğlu, 1969: 325).

Hüsamettin Ertürk’ün Cumhuriyet aleyhtarı göstermeye çalıştığı Cemaleddin ve Veliyyüddin Çelebi efendiler ise I. Dünya ve Kurtuluş Savaşı’nda olduğu gibi Cumhuriyet ve onu kuran kadroları desteklemişlerdir. Hüsamettin Ertürk’ün yukarıda Cemaleddin Efendi hakkında dile getirdikleri ise burada yayınladığımız vesikalar irdelendiğinde gerçekleri yansıtmamaktadır. Aşağıdaki tarihi şu vesika bunun en somut delilidir.

Bâb-ı Âlî Dahiliye Nezâreti

Şifre Telgrafnâme

Şifre Kalemî Mahreci

29 Kânunevvel 35–1919 Tarih-i Keşidesi

Ankara Kaleme Vürûdu Sabah-Akşam

Mustafa Kemal Paşa ve rüfekası dün akşam saat üç raddelerinde Ankara’ya dahil olarak doğruca Hacı Bayram Velî kuddise sırruhu’l-âlî hazretlerinin türbe-i şeriflerini ziyaret ettikten sonra hükümet pişgâhına toplanan binlerce ahâli tarafından mesrurâne alkışlarla ortaya alınup kurbanlar zebh ve hilafet penâh-ı a’zam ve Padişah-ı Muazzam efendimiz hazretleriyle devlet ve milletimizin saadeti nâmına dualar edildikten sonra mûmaileyh tarafından aynı mealde nutuk îrad edilerek makam-ı vilayet ve Kolordu Kumandanlığı dairesinde çay ve kahve ikram edilmiş ve badehu iki seneden beri boş olan ve ikametlerine tahsis olunan Ziraat Mektebi’ne gitmiştir. İstikbâle şehre üç saat mesafeden umum Ankara ahâlisiyle mülhakasından gelen eşraf ve ayan ve Müdafaa-yı Hukuk-ı Milliye Heyet-i İdareleriyle ve kezalik mülhakatdan gelen binlerce süvari Kuvâ-yı Milliye efradının iştirak ettiği ve yüz binlerce ahâli ve kadın ve çocuklar da bir saatlik mesafeden bed ile Hükümet’e kadar iki geçeli olarak istikbâle şitab ettikleri ve Heyet’in pek hârr ü samîmi alkışlar içinde geçirdiği ve Ankara Zeybekleri tarafından kılıç ve kalkan oyunları oynandığı, müstakbilînin bir kısım-ı mühimminin müsellağ oldukları halde ufak bir münasebetsizlik bile katiyyen vukûa gelmediği ve Heyet’in Hacıbektaş karyesinde Çelebi Cemaleddin Efendi tarafından misafir edildiği Dergâh-ı Şerif’in dedegânı tarafından ziyafet verildiği ve Tarikat-ı Nazenin ricaliyle Alevîlerin Kuvâ-yı Milliye’ye dahil oldukları ve kezalik

Kırşehir’nde de yağmurların kesreti nuzûlüne rağmen pek büyük bir merasim icra edildiği mutasarrıflık vekaletinden alınan telgraf münderecâtından müstebân olmağa ilaveten arz olunur. 28 Kanunevvel 35, (1919) Vali Vekili Defterdar Yahya Galib, Huzûr-ı Âliye-i Sadaret Penahiye tezkire. 291 (BOA, DH-KMS, 53-4/2).

Cemaleddin Çelebi gibi küçük kardeşi Veliyyeddîn Çelebi de Atatürk’ü ve Cumhuriyet’i bütün gücü ile desteklemiştir. Alevîlere Atatürk lehinde beyannâmeler yayınlamıştır.

Hülya Küçük, Çelebi Veliyyeddîn Efendi’nin bir Beyannâmesi hakkında Toplumsal Tarih Dergisi’nde yazmış olduğu makalesinde şöyle bir görüş belirtir. “Bektaşîlerin Kurtuluş Savaşı’na katkılarına yer veren hemen her çalışmada Veliyyeddîn Çelebi’nin (1857-1940), Bektaşî-Alevîleri, Mustafa Kemal’in Meclis II. Dönem milletvekili adaylarını desteklemeye teşvik için yayınladığı şöyle bir beyannâmesinden söz edilir” der ve bu görüşünü Kurtuluş Savaşı’nda Bektaşîler adlı eserinde daha da genişleterek yineler (Küçük, 2002: 43-47; Küçük, 2003).

Hülya Küçük, bu beyannâmenin dili hayali ve gerçeklerden uzak görünmektedir. Ayrıca bu metin, ilk kaynak olarak Enver Behnan Şapolyo Mezhepler ve Tarikatler Tarihi (İstanbul, 1964), s. 284-5’te ve A. Celalettin Ulusoy, Hünkar Hacı Bektaş Velî ve Alevî-Bektaşî Yolu,(Hacıbektaş, 1968), s. 103’te geçmektedir. Ulusoy’daki versiyon Şapolyo’nunkinden altı cümle eksiktir.

Hülya Küçük devamla “Ulusoy ayrıca bunun Yenigün’ün aynı tarihli (1339/1923 25 Nisan) nüshasında yayımlandığını belirtmekte, ondan naklen diğer kaynaklarda bu veriyi tekrarlamaktadır. Oysa mezkûr gazetenin ne o günkü, ne de o güne yakın bir nüshasında böyle bir beyannâme yoktur. Zaten dil ve üslub olarak da aşağıda vereceğimiz Hakimiyet-i Milliye’deki beyannâmesinden çok çok düşük bir seviyededir; ikisinin aynı kişide sadır olduğuna inanmak güç değil, imkansızdır.” iddiasında bulunur.

Hülya Küçük’ün bu iddialarına karşılık arşivimizde bulunan Veliyyeddîn Efendinin Anadolu Alevîlerine yayınladığı beyannâmenin Osmanlıca orijinali ve çeviriyazısı şöyledir:

Belge 1:

Anadolu’da Bulunan, Ceddîm Hacı Bektaş Velî Hazretlerine Samimi Muhabbeti
Bulunan Bilcümle Muhibbân-ı ve Hanedan Taraf-ı Halisânelerine:
Bu milleti ihya ile istiklâlimizi temin eden vücud-ı âlileri, kaffe-i İslâmiyana bâis-i şeref olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reis-i celili Gazi nâmdâr Mustafa Kemal

Paşa Hazretleri'nin neşir buyurdıkları beyannâmeleri cümlenizin malûmudur. Gazi Paşa müşârünileyhin terakki ve teâli-i vatan hakkındaki her bir arzularını yerine getirmek, bizlere farz-ı ayındır. Milletimizi kurtaracak ve saadetimizi temin edecek ancak onun efkâr-ı saibaneleridir. Bunu inkâr edenlerin, bizimle kat'iyen münasebetleri yoktur. Tarikat-ı aliyemizin bütün mensûbînine müşârünileyh hazretlerinin gösterdiği namzedlerden maadâsına rey vermemelerini, vatanımızın kurtulması ancak bu vechile kabil olduğu sizlere kemal-i ehemmiyetle tavsiye ederim.

Bu nasihatimle âmil olmayanlar bizden değildir. Hak erenler onlara dest-gir olmaz. Tekrar beyan eylerim ki bu milleti kurtaracak ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa'dır; Onunla beraber olanlar mukaddes vatanımızın has evlatlarıdır. Hiçbir ferдин sözünü dinlemeyiniz, sözümden zerre kadar harice çıkmayınız. Sizin saadetinizi düşünenler, sizi kölelikten kurtaracak ancak Büyük Millet Meclisi Reisi ve cümlemizin büyüğü olan Mustafa Kemal Paşa Hazretleridir.

25 Nisan 1339/1923
Hacı Bektaş Velî Çelebisi
Veliyyeddîn
(Mühür)

Beyannâmenin Günümüz Türkçesine Çevirisi

Anadolu'da Bulunan ceddîm Hacı Bektaş Velî Hazretlerine Samimi Sevgisi Olan
Bütün Ocak Sahiplerine ve Sevenlerine

Bu milleti tekrar dirilterek bağımsızlığımızı temin eden, varlıkları tüm İslam milletinin övünç kaynağı olan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin yayınlamış oldukları beyannâmeyi hepimiz bilmekteyiz.

Gazi Paşa'nın vatanın yüceltilmesi ve geliştirilmesi için bizlerden istemiş olduğu tüm arzularını yerine getirmek boynumuzun borcudur. İletimizi kurtaracak ve bizleri mutluluğa eriştirecek, ancak onun yüce fikirleridir. Bunu inkar edenlerin bizimle kesinlikle ilgisi yoktur. Yüce tarikatımızın tüm taraftarlarına, Gazi Paşa Hazretlerinin işaret ettiği adaylardan başkasına oy vermemelerini, vatanımızın kurtuluşunun ancak bu şekilde gerçekleşebileceğini özellikle sizlere tavsiye eylerim.

Bu tavsiyelerimi tutmayanlar bizden değildir. Hak erenler onlara hiçbir zaman yardım etmez. Yine söylüyorum ki, bu vatani ve milleti kurtaracak ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa'dır. Onunla beraber olanlar ise, kutsal vatanımızın has evlatlarıdır. Hiçbir kimsenin sözünü dinlemeyiniz. Sözümden hiçbir şekilde dışarı çıkmayınız. Sizin mutluluğunuzu düşünen, sizi kölelikten kurtaracak olan, ancak Büyük Millet Meclisi Reisi ve hepimizin büyüğü olan Mustafa Kemal Paşa Hazretleridir.

25 Nisan 1923
Hacı Bektaş Velî Çelebisi
Veliyyeddîn

(Mühür)

Bu beyannâmeye Atatürk şu telgrafla karşılık vermiştir.

“Telgraf: Gazi Mustafa Kemal 6 Mayıs 1339-(1923)
Çelebi Veliyyeddîn Efendi Hazretlerine
Mahreç No Tarih
Ankara 2214 6 – Mayıs 1339

İrsal buyurulan beyannâme-i reşâdet-penahileri suretini okudum. Feyz-i Milli'nin inkişafına hadim olacak teşebbüsât ve mesaiden geri kalmayan zat-ı reşâdet penâhilerine takdim-i ihtiram eylerim. Mezkur beyannâmenin her tarafa neşir ve tevzi-i hakkındaki iş'ara muntazırım. Saadet-i mülk ve millete hizmeti kendilerine şiar edinenler, ind-i Allah'a me'cur ve ebediyen mes'ud olurlar efendim.

Gazi Mustafa Kemal

6 Mayıs 1339/1923 tarihli yukarıdaki teşekkür telgrafının tarihine de karşı çıkan Hülya Küçük, “Bir teşekkür telgrafı varsa ki büyük bir ihtimalle vardır, Mustafa Kemal böyle bir jesti cevapsız bırakamazdı- tarihin “6 Mayıs 1338 (1922)” olması gerektiğini savunuyorum. Zira gerçek beyannâme 5 Mayıs 1338 (1922) tarihlidir ve böyle önemli bir beyannâmeye Mustafa Kemal'in hemen cevap vermesi gerekir.” iddiasında bulunur.

Hülya Küçük bu iddiasında da büyük bir yanılığa düşmektedir. Çünkü Mustafa Kemal'in Çelebi Veliyyeddîn Efendiye gönderdiği 6 Mayıs 1339/1923 tarihli teşekkür telgrafı 5 Mayıs 1338/1922 tarihli Hakimiyet-i Milliye'deki yayınlanan beyannâme hakkında değil, 25 Nisan 1923'teki beyannâme hakkındadır.

Hülya Küçük, Veliyyeddîn Efendi'nin Anadolu Alevîlerine yayınladığı yukarıdaki beyannâmesini halkın anlayacağı sade basit bir dille yazdığını, Ankara'daki beyannâmesinin ise Büyük Millet Meclisi'ne, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ve üst seviyedeki bürokratlara yazılmış yüksek seviyede bir teşekkür yazısı olduğunu unutmuş gözükmektedir.

Hülya Küçük'ün sözünü ettiği Hakimiyet-i Milliye'deki 5 Mayıs 1338 (1922) tarihli yayınlanan beyannâme, aşağıdaki metinde de görüleceği gibi Anadolu Alevîlerine

yayınlanmış bir beyannâme olmayıp, Çelebi Veliyyeddîn Efendi'nin Ankara'ya gelip Büyük Millet Meclisi'ni ve Mustafa Kemal ve arkadaşlarını ziyaret neticesinde kaleme aldığı bir teşekkür yazısıdır.

Tarikat-ı Alevîye'ye

Veliyyeddîn Efendi Hazretlerinin Beyannâmesi,

Hacı Bektaş Veliyyeddîn Efendi Hazretleri Tarikat-ı Alevîye'ye mensub umum ehl-i İslama karşı atideki beyannâmeyi neşretmiştir.

Biraderim merhum Çelebi Cemaleddin Efendi'nin 331 [1915] senesinde yedi bini müteceviz efraddan mürekkep "Mücahidin-i Bektaşîye" namı altında teşkil etmiş olduğu bir alay ile Harb-i umumiye iştirak ve vazifei mukaddese-i vataniyesini ifa eylediği herkesin malumudur. Mütareke vasfa [anlatılan] ki meşum Sevr muahedesi neticesi olarak payitahtımız sevgili ecza-yı vatandan ki her kabza-yı haki [her karış toprağı] ecdadımızın kanıyla yoğrulmuş, hatta tasarrufumuza altı yüz küsur senelik tarihi bir saltanat şahidi bulunmuştur. O muhteşem saltanatı, müstemleke efrad ve ahalisinden Yunan palikaryaları ayakları altına aldılar. Dört yüz çadırdan cihangirane bir devlet vücuda getiren Türkler, bu tecavüzat-ı leîmane [alçakça tecavüzler] karşısında zebunküşane [zayıf] kalmayı, hürriyet ve istiklalinin pâmal-ı zillet [alçaklığın ayakları altında kalmayı] ve hakaret olmasını bir türlü hazmedemeyerek hayat ve istiklalini idameye ve muhafazaya karar vermekle şu büyük muhteşem Millet Meclisi vücuda geldi ki merhum biraderim dahi azasından bulunuyordu. Müptela olduğu derd-i nâpezir kürsi-yi mualla-yı millette bulunmak arzusundan mahrum bırakarak nihayet uful ettirdi. Son sözü Kelime-i Şahadet ve milletin, hükümetin temadi-yi muzafferiyet ve muvaffakiyetle neticelendi. Dailerinin buraya gelmekten maksadım, mahza bais-i iftiharımız olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ziyaret olup şu arzuma nailiyetimden bani-i müceddid-i hükümet [yeni hükümet kuran] Gazi Müşirimiz ve Başkumandanımız Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle diğer aza-yı kiram hazeratının hakkımda lütfen ve tenezzülen ibraz buyrulan iltifatlardan dolayı son derece minnetdar kalmakla müftehir ve müteşekkirim. Bununla beraber şark ve garbın takdir ve bütün âlem-i İslamın mazhar-ı takdisi olan şu Ankara'da geçirdiğim şu ulvi günler, devre-i hayatımın en mesududur. Bir de şurasını söylemek isterim ki cedd-i âli tebarım [soyu yüksek atam] Hacı Bektaş Velî Hazretleri mahza Anadolu'yu manen irşada Horasan ve Türkistan'dan memuren gelmişlerdir. Şimdi defin-i hak ıtr-nâk olduğu [Suluca] Karahöyük mahallini dahi yurt ittihaz buyurdular. İşte o sırada Şehzade Alaeddin Paşa'nın tertib etmekte olduğu askerlere Orhan Gazinin iltimasıyla ceddin Hacı Bektaş Velî Hazretleri tarafından mansur ve muzaffer olmalarına dua etmekle beraber Türk ıstılahı [tabir] olarak ismini dahi "yeniçeri" olarak tesmiye buyurdular ki hakikaten muzafferiyetlerinin rû-nümun [yol gösterici] olduğuna bütün tevarih şahiddir. Mensubin-i Tarikat-i Bektaşîye Türk olmakla beraber, Tarikat-i Nazenin'e mensub aşair [aşiretler] dahi dergâh'a merbut [bağlanmış] bulduklarından sevgili Anadolumuz'un düşman istilasına maruz kalmasına katiyyen tahammül edemezler ve bu maksatlardır ki herkes canlarıyla mallarıyla vatanlarını, istiklâllerini muhafazaya ahd ve misak etmişlerdir. Tarikat-ı Bektaşîyeye "Şiilik" ve başka namlar takarak beyne'l-İslam iftirak-cûyane

propagandaların, katiyyen tesiri yoktur ve olamaz. Tevzi-i hacet [açıklamaya gerek] olmadığı üzere, Anadolu'da meskûn mensubin-i tarikat, Hulefayı Raşidin'i sever. İmam Ali Kerremallahü Veche Efendimiz Hazretlerine de "este'izu-billah "Kul lâ es'elukum..." ilahirihî âyet-i kerimesi "Ene ve Aliyyün min levnin-vahid", "Ene medinetu'l-ilmî ve Aliyyün babuha" ve daha sair, muhabbet-i ehl-i beyt hakkında sadır olan hadis-i şerifeye ifrat-ı muhabbet eden Bektaşî ve Nazenin takımlarıdır ki buralarda "Guruh-i-Naci" ve "Alevî" denir ve bir hayli yekûn teşkil eder. Ceddim Hacı Bektaş Velî Hazretlerine merbutiyetleri dolayısıyla ahfadına da ihtiram [saygı] etmektedirler. İşte şu suretle gaye-i Misak-ı Milli'nin istihsali için şimdiye kadar vusatimiz derecesinde malen, canen çalıştığımız gibi badema da çalışacağımızı vaad ve temin eder ve kahraman ordumuzun muvaffakiyet ve muzafferiyetleri için dua eylerim. Ve minallahi't-tevfik.

Hakimiyet-i Milliye
5 Mayıs 1338 – 1922. S. 2.

1. Devre Kars Milletvekili Fahrettin Erdoğan yazmış olduğu eserinde Hülya Küçük'ün iddialarının aksine söz konusu beyannâme hakkında özetle şunları yazar.

"Üç sene devam eden İstiklâl Savaşı sıralarında B. M. M. harbi yapmış, düşmanı ülkede kovmuş ve istiklâlini kazanmış, Lozan sulhünü imza etmiş, meclis kendi kendini feshederek ikinci seçime karar vermiştir. Bu seçimde istifade etmek isteyenlerin bir çoğu partiler halinde ortaya çıkmışlardır. Bunların gayesi mecliste çoğunluğu kazanmak, Mustafa Kemal'i düşürmek için propagandalar hazırlanıyor. Hacı Bektaş çelebisi Cemaleddin Efendi vefat etmiş, yerine küçük kardeşi Veliyyeddîn Çelebi oturmuştur. Veliyyeddîn Çelebi millî hudutlar içerisinde yaşayan tüm Alevî Türklerine hitaben bir beyannâme yazdı ve altına da Hacı Bektaş Velî Çelebisi Veliyyeddîn diye imza koydu ve bunu da Yunus Nadi'nin Yeni Gün Matbaası bütün Türkiye'ye yaydı. Alevîler de bu beyannâme doğrultusunda hareket ederek "Mustafa Kemal Paşa'nın gösterdiği adaylardan başkasına oy vermemişlerdir." (Erdoğan, Tarihsiz: 32-33).

Cemaleddin Çelebi'nin bağlılarından ve Mücahidîn Alayından yanında Yüzbaşı rütbesiyle çarpışan Merzifonlu Sıdkî Baba'nın oğlu Ali Baki Gül'ün tuttuğu not defterinde bu konuda şöyle bir bilgi verir: "Ahmed Cemaleddin Efendi o zamanlar Kırşehir mebusu idi. Gazi Paşa'yı çok severdi ve Gazi'nin de Çelebiye karşı bir muhabbeti vardı. Birçok defa Çelebiye gönderdiği bayram tebriklerini gördüm ve okudum. Cemaleddin Efendi 1338/1922'de vefat etti ve yerine küçük kardeşi Veliyyeddîn Efendi çelebi oldu." (Gül, Tarihsiz: 100a)

Hülya Küçük, Cemaleddin ve Veliyyeddîn Çelebi hakkındaki olumsuz iddialarının benzerini Yalova İli Reşadiye Köyünde oturan Şeyh Şerafeddin için de öne sürer. Cafer Barlas, bu konuda yazdığı makalesinde Hülya Küçük'ü eleştirir (Barlas, 2005: 187).

Anadolu halkının Kurtuluş Savaşı verdiği günlerde bazı kişiler, yabancıların kışkırtmasıyla, Milli Hükümete karşı cephe gerisinde isyanlar çıkartarak Türk Ordusunu arkadan vurmaya çalışıyorlardı.

Emperyalistlere hizmet eden bu isyanları ve isyancıları haklı gösterme gayreti içinde olan Mustafa İslamoğlu, Anadolu Halk İsyancıları (1919-1921) adıyla yazmış olduğu eserinde I. Yozgat Ayaklanması'nı şöyle aktarır:

“Birinci Yozgat ayaklanması Yozgat’ın köklü ailelerinden Çapanoğulları önderliğinde başladı. Ayaklanmacılar kendilerine Halife ordusu adını verdiler... Hilafet birliklerine katılacaklarını halkın vergilerini Ankara’ya vermesine engel olacaklarını bildiren bir protesto telgrafi çektiler.

Mustafa Kemal, Zile’deki 3. Kolorduya “Acele tenkil tedbirlerinin alınması” emrini verdi. Aynı tarihte Mustafa Kemal, Alevî dedesi Çelebi Efendi’den isyan bölgesi Alevîlerini ayaklanmaya katılmamaya ikna etmesini istedi. Çelebi Efendi bu isteği reddetti (İslamoğlu, 1998: 57-58).

Çapanoğlu İsyânında Yozgat’ta bulunan ve olayların canlı şahidi Avni Doğan, isyanı şöyle anlatır: “Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’da toplanacak olan yeni Meclis seçimi yapmak emri gelir gelmez, Yozgat Müdafaa-i Hukuk heyeti, Mutasarrıfın odasında bir toplantı hazırlıyor. Bu toplantıya çağrılan eşraf ve ileri gelenler arasında Edip ve Celal [Çapanoğlu] beyler de bulunuyorlar. Seçim konusu ele alındığı zaman, Hürriyet ve İtilaf Partisi Başkanı Edip ve Celal beyler söz alarak: “Böyle şey olmaz, Seçim emri Kanun-i Esasiye göre Padişahın hakkıdır, biz buna razı değiliz” diyorlar. Yozgat müftüsü Hulusi Efendi Edip ve Celal beylerin bu tavrına şiddetle karşı çıkıyor.

Çapanoğulları, birkaç gün içinde büyük kuvvetler toplayıp baskın ile Yozgat’ı ellerine geçirdiler. Halkı hükümet konağı meydanında toplayarak onlara “Padişahın fermanı diye Bolu gazetesinin bir nüshasında yayınlanan Fetvayı ve Divan-ı Harb kararını okudular. Hilafet ve saltanata karşı isyan eden “Kongrecileri” (Mustafa Kemal ve adamlarını) Allah’ın izniyle kısa zamanda yok edeceklerinden bahseden konuşmalar yaptılar (Doğan, 1964: 58-59; Çankaya, 2003: 200-201).

Çapanoğulları Celal, Edip, Salih ve Halit Beyler bir takım eşkiyayı başlarına toplayarak 14 Haziran 1920’de Yozgat şehrini işgal ettiler. Kandırabildikleri bölge halkını Kuvâ-yı Millîye aleyhine teşvik ettiler (Bardakçı, 2001: 126 ve sonrası).

Mustafa Kemal ve arkadaşları Yunanlıları durdurmaya çalışırken, Anadolu’nun orta yerinde Ankara’ya yakın Yozgat’ta feodal bir aile olan Çapanoğulları isyan çıkartarak, Kuvâ-yı Millîye’nin karargahı Ankara’yı tehdit ediyorlardı. Ayrıca bu

isyan, Ankara'yla doğudaki millî kuvvetlerin irtibatını da tehlikeye sokuyordu.

Mustafa İslamoğlu'nun iddialarının aksine vesikalarda da görüldüğü üzere Çelebiler her Türk vatandaşı gibi Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'e büyük destek verdiler. Atatürk de bu yurtsever insanlara saygı göstermiştir.

Çelebi Cemaleddin Efendinin Alevîlerden oluşturduğu "Gönüllü Mücahidin Alayı" kurup Doğu Cephesinde Ruslarla çarpıştığına dair vesikalar ve bu vesikaların günümüz Türkçesine çeviriyazısı:

Belge 2:

İslâm dîni ve soyu temiz Osmanlının Allah korusun yok edilmesi için hücum eden düşmanlara karşı kutlu hilafeti koruyan Padişahımızca ilân olunan cihad-ı farza katılmak için tarafımızdan muhibban ve müntesiban-ı tarikat-ı Aliyye-yi Bektaşîye'den ve sadık taraftarlarımızdan gönüllü mücahidîn kurulmasına başlanılarak alayımız için verilen sancak-ı şerif ile yeterli derecede adamlarımızdan gönderilmesi, bu yolda gönüllü insanlar toplanmasına başlanmıştır. İşte bu toplanmada son derece gayret ve ilerleme göstererek, gönüllü insanlar gönderilmesinde ve diğer konularda sadakat göstermiş olan Harız köyünden Tahsin bin Tarsuslu Sıdkî Efendi'nin bu yoldaki hizmetleri cümlemizce beğenilmiş, vatanına, tarikatına, koşulsuz hizmette bulunarak herkesin beğenisini kazanmış olmakla bu takdirnâme yazıyla kendisine vesika olarak verilmiştir.

Hacı Bektaş-ı Velî Çelebisi 7 Mayıs sene 332-1916
Ahmed Cemâleddin
Mühür

Belge 3:

Kangal, Divriği Kazaları Muhibban, Müntesiban Taraf-ı Halisanelerine,
Suret

Yazıda adı geçen Seyyid Gazi Efendi'nin doğru sözlerinden haberdar olmak üzere kendisi bu kere Mücahidin-i Bektaşîye Sancağı Şerifine dahil ve kayıtlı bulunarak, son derece bağlı ve güzel inançlı bulunduğu oralarca bulunan âl-i aba ve bu yolu güzellekle seven, son derece vefalı, dine açık bağlı ve meslekte sebat edip bağlanan, bildiri içeriğini açıklamada bulunarak gönüllüleri sancağı şerif altına çağırma gerektiğinden, insanlardan firari ve bakayanın gerekli olduğu için büyük izin üzerine gönüllü Mücahidin-i Bektaşîye sancağı şerifine katılmaları ve tarikat emrine dahil ve itaatta adaletli yüce kanunlar üzere yol göstermek ve bulunan gönüllü ve firari ve bakayanın toplanıp sevkine memur ve Cenab-ı Pir Hacı Bektaş-ı Velî

Efendimiz Hazretlerinin aşk ve muhabbetine olarak cümle muhibban taraflarından Mücahidin Alaylarına sarf edilmek üzere ve gerçek manisi olup da gönüllü olarak icâb edemeyenlerin de nakden edecekleri yardım ve hayırların ve adakların alınıp toplanmasına tarafımızdan vekil olduğundan Cenab-ı Pir Efendimizin hürmeti için adı geçen Seyyid Gazi Efendi'nin kendisine hürmet ve riayetle bu cihetlere son derece özen ve dikkatte bulunmanızı muhiblik, son derece bağlılık, sizin güzel inançlarınızdan ümid eder cümleye bilhassa bildirir ve ihtar olunur.

Mücahidîn Alayı Kumandanı
Hacı Bektaş Çelebisi
Ahmed Cemaleddin

Belge 4:

Resmi Surettir

Yukarıda kimliği yazılı Seyyid Gazi Efendi Gönüllü Mücahidîn-i Bektaşîye sancağı şerifine dahil ve kayd olup sancağı şerife iltica edenlerin cezası kaldırılıp firkaya iltihakları hakkındaki irade buyurulan kati emir olunmuş, kendisi sancağı şerife dahil olarak tarafımızdan vekilimiz olarak Kangal, Divriği kazalarında kendi akrabalarından ve bağlularından bir çoklarının saklanıp ve firar ve geride kalıp itaat etmediklerinden bunları kanun, adalet yüce buyruğa itaat delalet kılmak üzere gönüllüleri sancağı şerif altına celbetmek insanlık gereği olduğundan, bu vekalet hasebiyle işbu vazifeleri ifa ederek, bundan sonra yine orduya iltihak etmek üzere yüce adı geçene sarf edilecek yardımların bir araya toplanmasına engel olmamak için işbu vesika adı geçenin eline verildi.

Mücahidin Bektaşîye Alayı Kumandanı

Ahmed Cemaleddin

Çelebi Veliyyeddîn Efendi'nin Kurtuluş Savaşı sonrası kurulan Cumhuriyet Hükümetini desteklemeleri için bölge Alevîlerine yayınladığı beyannâmelerin orijinalleri ve günümüz Türkçesine çeviriyazıları.

Belge 5:

Bismillah

Kangal ve Keban Madeni ve Divriği, Eğin ve Arabkir Kazalarında Bulunan Bilcümle Muhibbân-ı Hânedân Taraf-ı Hâlisânelerine:

(Mühür)

Hacı Bektaş-ı Velî Müşârün-İleyh in Evlâd-ı Meclisi
Veliyyeddîn

Selâmdan sonra görülen lüzum üzerine dervişlerimize bildiririm ki, öteden beri bilinen asıl saadetli tarikat-ı aliyye cem ve icrayı âyinde bulunmak üzere o bölgeye görevlendirilen Şeyh Şazi evladından Seyyid Gâzi Efendi sizlere vardığında hakkında hürmet ve lazım gelen yardım etmek, çok ulu soyumuz Hünkâr-ı Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirrahül-âli efendimiz hazretlerinin aşk ve muhabbeti için buraca müsafir ve ziyaretçilere sarf olunmak üzere kendi rızanızla her ne aidat ve kurbanlık hayvan toplanırsa, köy be köy tastik edilmiş defter ile beraber adı geçene teslimen tarafımıza göndermeye gayret etmek, Şeriat-ı Garra ve Tarikat-ı Aliyye-i Bektaşîyye için birlikte hareket etmek ve köylerinize mektep yapmak için maarife çok yardım eylemeniz, İslâm âleminin kurtarıcısı olan Büyük Türkiye Hükümeti Seniyyesi (Yüksek)'nin her an teâli muvaffakiyyetine gerekli olan duada devamlı bulunmanızı bilhassa bildirir ve bu suretle cümlelerin hatırlarını sorar ve hayır dua ile anarım. (alâ mine-t-tebeu-l-Hudâ) sene fi 25 Şubat 1339 (25.2.1923)

Hacı Bektaş-ı Velî Çelebisi

Veliyyeddîn

Mühür

Belge 6:

... Merzifon Cihetinde Muhibbân ve Hânedân-ı Taraf-ı Hâlisânelerine

Hacı Bektaş-ı Velî Çelebisi, Evladı Müşârünileyhden

Veliyyeddîn

(Mühür)

Selâmdan sonra dervişlerimize bildiririm ki, bilinen asıl saadetli tarikat-ı aliyye ile icrayı ayinde bulunmak üzere ol bölgede görevlendirilen adamımız Sıdkî Efendi size geldiğinde ona lâzımgelen hürmeti edin. Çok ulu soyumuz Hünkar-ı Hacı Bektaş-ı Velî kuddise sirruhü'l-âli efendimiz hazretlerinin aşk ve muhabbeti için kendi rızanızla kurbanlık hayvanat ve her ne aidat gelir olur ise köy köy tasdik olunan defter ile beraber tarafımıza göndermeye gayret etmek ve bu şeriat-ı Muhammediye ve tarikat-ı âliyye-i Bektaşîyye ile birlikte hareket, köylerinize mektep yapmak, maarife çok yardım eylemeniz, İslâm âleminin kurtarıcısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin yükselme ve muvaffakiyeti için gerekli olan duada devamlı bulunmanızı bilhassa bildirir ve bu suretle cümlelerin hatırlarını sorar hakkınızda hayır dualar ederim. (Selam) Hidayete tâbî olanlardır.

Hacı Bektaş-ı Velî Çelebisi 13 Mayıs 339 (1923)

Veliyyeddîn

(Mühür)

Belge 7:

Bismillah

Hacı Bektaş-ı Velî Çelebisi, Evladı Müşarünileyhden

Veliyyeddîn

Mühür

Şeyh Şazi evladından sahib-i icazet Gökçe İsmail Dede mahdumu Seyyid Gazi Efendi bu kere dergahı şerife gelerek tarafımızdan izin ve icazet alarak kendisine buraca icab eden tarikat talimatı verilmiş, oraca müridân ve müntesibanının icrayı âyin hususunca pençe-i âl-i aba ile icrayı âyîn olunacağı tevhim kılınmış olduğundan şer'an ve tarikaten yeri görülmeyen bazı safdilânın boş manâsız itikat ettikleri iddia ve ihtilaf vaziyeti terk ile tariki müstakim üzere icra-yi âyin eylemeniz ve bir takım kendilerine mürşidlik, rehberlik namı veren cahil tarikatçıların ve ellerinde şimdiye kadar bir izin ve icazetleri bulunmayan, nesepleri ne bir ocağa ve bir silsile-i tahireye mensup silsilesi olmayan şahıslara hürmetle, sözlerini katiyyen dinleyip ve itibar olunmaması ve bir takım arada gezen ve hilaf-ı hakikatı takip eden Divrikli Haydar ve Tuğutlu (Ağıcık) Arapşeyh Oğulları ve Behram gibi yalancıların ve her kim olursa olsun iğfalâtına kapılmamanız ve adı geçen Seyyid Gazi Efendinin doğru sözlerinden dahi malûmunuz olacağı üzere hakkıyla tarikatı aliyye-i Bektaşîye yönünde hareket eylemeniz ve hükûmeti milliyemizin her suretle emrine tabi olma ve yardımda bulunulması bilhassa bildirir ve cümleye ihtar olunur

Hacı Bektaş-ı Velî Çelebisi. 27 Nisan 1339 – (1923)

Veliyyeddîn

(Mühür)

Belge 8:

Bismillah

Kangal, Divriği, Eğin, Arabkir ve Keban Madeni Kazalarında Bulunan Bilcümle Muhibbân ve Hânedân-ı Tarafı Hâlisânelerine

Mühür

Hacı Bektaş-ı Velî Müşarün-İleyhin Meclisi Veliyyeddîn

Selâmdan sonra görülen lüzum üzerine dervişlerimize bildiririm ki ötedenberi bilinen asıl saadetli tarikat-ı aliyye cem ve icrayı ayinde bulunmak üzere ol bölgeye görevlendirilen Gökçe Ağazâde Seyyid Efendi size vardığında hakkında lazım gelen

hürmeti edin. Çok ulu soyumuz Hünkar-ı Hacı Bektaş-ı Velî kuddise sırrahül-âli efendimiz hazretlerinin aşk ve muhabbeti için kendi rızanızla kurbanlık hayvanat, adak, ihsan ve her ne aidat toplanırsa, köy be köy tastik olunan defter ile beraber tarafımıza göndermeye gayret etmek ve bu hareket Şeriat-ı Muhammediyye ve Tarikat-ı Aliyye-i Bektaşîyye ile birlikte hareket, köylerinize mektep yapmak, maarife çok yardım eylemeniz, İslâm âleminin kurtarıcısı Türkiye Hükümeti Cumhuriyyesi'nin her an yükselme ve muvaffakiyyeti için gerekli olan duada devamlı bulunmanızı bilhassa bildirir ve bu suretle cümlenin hatırlarını sorar ve hayır dua ile anarım. (Vesselâm ala men ittebea'l-Huda)

Fi 1 Kanunsani, sene 1341-1925
Hacı Bektaş-ı Velî Çelebisi
Veliyyeddîn
(Mühür)

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Harp Tarihi Arşivi, No:4/502, Dolap 46.

ATASE: K1.732 D.27 f. 5.

Yazma Cönk, II, Yap. 7/b, 1947.

HTV: Harp Tarihi Vesikaları no 113.

ATASE Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Kls. 12, Dos. 1335/27-2, Fih. 26/8.

ATASE Başkanlığı, Atatürk Arşivi; Kls. 12, Dos. 1335/27-2, Fih. 26/10.

Baki Yaşa Altınok Arşivi. Belge No. 1, 2, 6.

Yesari Gökçe Arşivi. Belge No. 3, 4, 5, 7, 8.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.ID 33/29.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH-KMS, 53-4/2.

İlk El Kaynaklar

BİRDOĞAN, Nejat. (1994). Çelebi Cemalettin Efendi'nin Savunması (Müdafaa). İstanbul: Berfin Yayınları.

CEBESÖY, Ali Fuat (2000). Milli Mücadele Hatıraları. I. İstanbul: Temel Yayınları.

GAZİ MUSTAFA KEMAL. (1927). Nutuk. Ankara: Türk Teyyare Cemiyeti Yayınları.

GÜL, Ali Baki. (Tarihsiz). Dört Kapı Kırk Makam. Yazma Defter.

HORVATH, Bela. (1997). Anadolu 1913. Çev. Tarık Demirkan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
İHG: İstiklal Harbi Gazetesi. (4 Haziran 1919). Haz. Ömer Sami Coşar: ATO Yayınları.
KANSU, Mazhar Müfit. (1997). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Araştırma ve İncelemeler

AĞAOĞLU, Samet. (1981). Kuvâ-yı Milliye Ruhu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
AKÇAKAYAOĞLU, Cihan. (1998). Atatürk. Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı Basımevi.
AKGÜL, Suat. (2001). Musul Sorunu ve Nasturi İsyanı. Ankara: Berikan Yayınları.
AKGÜL, Suat. (2001). Dersim İsyanları ve Seyit Rıza. Ankara: Berikan Yayınları.
ALİ KEMALİ [AKSÜT]. (1992). Erzincan. İstanbul: Kaynak Yayınları.
ALTINOK, Baki Yaşa. (2002). “Rakka ve Orta Anadolu Ekseninde Bir Oymağın Tarihi (Ceritler)” Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. Sayı: 21. Ankara.
ALTINOK, Baki Yaşa. (2003). Öyküleriyle Kırşehir Türküleri, Destanları, Ağıtları. Ankara: Oba Kitabevi Yayınları.
ALTINOK, Baki Yaşa. (2004). Şeyh Bedreddin ve Varidât. Ankara: Oba Kitabevi Yayınları.
ARMSTRONG, H. C. (1996). Bozkurt. Çev. Gülçağalı Güven. İstanbul: Arba Yayınları.
ATATÜRK, Mustafa Kemal. (2001). Nutuk. I-II İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
AVCIOĞLU, Doğan. (1977). Milli Kurtuluş Tarihi. I. İstanbul: Tekin Yayınevi.
AYDEMİR, Şevket Süreyya (2004). Tek Adam Mustafa Kemal. II. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
AYDOĞAN, Metin (2005). Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı. İzmir: Umay Yayınları.
AYDOĞAN, Metin. (2004). Yönetim Gelenekleri ve Türkler. II. İzmir: Umay Yayınları.
BALOĞLU, Mustafa. (2003). İki İsyan Bir Paşa, Koçgiri, Pontus, Nurettin Paşa. Ankara: Babil Yayınları.
BARDAKÇI, Cemal. (2001). Anadolu İsyanları. Ankara: Berikan Yayınları.
BARLAS, Cafer. (Ekim 2005). “Hülya Küçük'ün Eseri Üzerine”. Yedi İklim. Sayı: 187. İstanbul.
ÇANKAYA, Necati. (2003). Türk Kurtuluş Savaşı'nda İrticai Olaylar ve İç İsyanlar. İstanbul: Töre Yayınları.
DERSİMİ, Nuri. (1992). Kürdistan Tarihinde Dersim. Yersiz: Dilan Yayınları.
DOĞAN, Avni. (1964). Kurtuluş, Kuruluş ve Sonrası. İstanbul: Dünya Yayınları.
DURSUNOĞLU, Cevat. (1946). Millî Mücadelede Erzurum. Ankara: Basımevi yok.
DURSUNOĞLU, Cevat. (2000). Milli Mücadelede Erzurum. İstanbul. Kaynak Yayınları.

- ERDOĞAN, Fahrettin. (1998). Türk Ellerinde Hatıralarım. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERDOĞAN, Fahrettin. (Tarihsiz). 8 Milyonluk Alevî Türklerine Kızıl Komünist Damgasını Vuran Sebilürreşat'çılara Cevap ve Bektaşîlik. Ankara: Emek Basım Yayımevi.
- ERDOĞAN, Kutluay. (Tarihsiz). Horasan'dan Anadolu'ya Asbuğa, Yersiz: Tasarım Matbaası.
- ERTÜRK, Hüsamettin. (1969). İki Devrin Perde Arkası. Yay. Haz. Samih Nafiz Tansu. İstanbul: Ararat Yayınları.
- ERTÜRK, Hüsamettin. (1996). İki Devrin Perde Arkası. Kaleme Alan: Samih Nafiz Tansu. İstanbul: Sebil Yayınları.
- FIRAT, M. Şerif. (1961). Doğu İlleri ve Varto Tarihi. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- FIRAT, M. Şerif. (1998). Doğu İlleri ve Varto Tarihi. İstanbul: Kamer Yayınları.
- GÜL, Muhsin (Haz.). (1984). Sıdkî Baba Hayatı ve Şiirleri. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- İSLAMOĞLU, Mustafa. (1998). Anadolu Halk İsyancıları (1919-1921). İstanbul: Denge Yayınları.
- İZMİR. Mehmet Ali. (Ağustos 2005). "Cibranlı Albay Halit Bey", Esmer / Popüler Kültür. 8: 39.
- KALAFAT, Yaşar. (2003). Bir Ayaklanmanın Anatomisi Şeyh Sait. Ankara: ASAM Yayınları.
- KAYA, Ali. (1999). Dersim Tarihi. İstanbul: Can Yayınları.
- KAYA, İbrahim. (1997). "Atatürk Bizim Köyde". Ekin (Hacıbektaş İlçe Köylüleri Kültür ve Dayanışma Derneği Aylık Bülteni). Sayı: 1.
- KIRZIOĞLU, M. Fahrettin. (1993). Erzurum Kongresi. Ankara: Ziraat Bankası Yayınları.
- KOCADAĞ, Burhan. (1997). Doğu'da Aşiretler, Kürtler, Alevîler. İstanbul: Can Yayınları.
- KTA: Kurtuluş Savaşı Ansiklopedisi. (1985). I. İstanbul: .
- KUNTER, Halim Baki. (1951). Kırkbudak / Hacıbektaş İncelemelerine Giriş. Ankara: II. Erkek Sanat Enstitüsü Matbaacılık.
- KUTAY, Cemal. (1992). Osmanlıdan Cumhuriyete Yüzyılımızda Bir İnsanımız Hüseyin Rauf Orbay (1881-1964), IV. İstanbul: Kazancı Kitap Anonim Şirketi.
- KUTAY, Cemal. (1973). Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- KUTAY, Cemal. (Nisan 1971). "Türk Millî Mücadelesinde: Amerika", Sohbetler. Sayı: 1. İstanbul.
- KÜÇÜK, Hülya. (2003). Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşiler. İstanbul: Kitap Yayımevi.
- KÜÇÜK, Hülya. (Ocak 2002). "Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşiler", Toplumsal Tarih (İstanbul).
- LÜTEM, İlhan. (2003). Mustafa Kemal Atatürk 57 Yılın Öyküsü Kurtuluş. Üçüncü Kitap. Ankara: Avrasya Bir Vakfı Yayınları.
- MANGO, Andrew. (2004). Atatürk. Çev. Füsun Doruker. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

- MARTİNO, F. Perrone Di San (2001). Asya Diktatörü Mustafa Kemal. Ankara: Berikan Yayınları.
- MUMCU, Uğur. (1999). Kürt İslam Ayaklanması 1919-1925. Ankara: UM:AG Yayınları.
- ÖNAL, Sami (Haz.). (2003). Hüsrev Gerede'nin Anıları. İstanbul: Literatür Yayınları.
- ÖZ, Baki. (1992). Kurtuluş Savaşı'nda Alevî-Bektaşîler. İstanbul: Yön Yayınları.
- ÖZTÜRK, Hıdır. (1984). Tarihimizde Tunceli ve Ermeni Mezalimi. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- RIŞVANOĞLU, Mahmut. (1978). Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm. İstanbul: Türk Kültür Yayınları.
- SASUNİ, Garo. (1986). Kürt Ulusal Hareketleri ve Ermeni-Kürt İlişkileri / "15. Yüzyıldan Günümüze", Stockholm.
- SELEK, Sebahattin. (1976). Anadolu İhtilali. İstanbul: Cem Yayınevi.
- SERTOĞLU, Murat. (1969). Bektaşîlik Nedir?. İstanbul: Başak Yayınları.
- SEVGİN, Nazmi. (1982). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Yay. Haz. Şükrü Kaya Seferoğlu – Halil Kemal Türközü. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- SEVGİN, Nazmi. (1999). Zazalar ve Kızılbaşlar. Ankara: Kalan Yayınları.
- ŞADİLLİLİ, Vedat. (1980). Türkiye'de Kürtçülük Hareketleri ve İsyânlar. I. Ankara: Kon Yayınları.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan. (1964). Mezhepler ve Tarikatler Tarihi. İstanbul: Türkiye Yayınları.
- ŞENER, Cemal. (Tarihsiz). Aleviler'in Etnik Kimliği. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- TANSEL, Sabahattin. (1991). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar. III. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TEVETOĞLU, Fethi. (Şubat 1969). "Milli Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa-General Harbord Görüşmesi 1", Türk Kültürü. Sayı: 76. Ankara.
- TOKER, Metin,. (1988). Şeyh Sait ve İsyânı. İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yenigün Yayınları.
- TUNAYA, Tarık Zafer. (1989). Türkiye'de Siyasal Partiler. III. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- TURAN, Şerafettin. (2004). Mustafa Kemal Atatürk. Ankara: Bilgi Yayınları.
- ULUBELEN, Erol. (1967). İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye. İstanbul: .
- ULUĞ, Naşit Hakkı. (1931). Derebeyi ve Dersim, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ULUĞ, Naşit Hakkı. (Tarihsiz). Hemşerimiz Atatürk. İstanbul: . Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ULUSOY, A. Celalettin. (1980). Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevî-Bektaşî Yolu. Hacıbektaş.

Kaynak Kişiler

GÜLER, Mikdad. Tunceli, Hozat 1943 doğumlu.

KARACA, Hüseyin. Hacıbektaş İlce Köyü 1927 Doğumlu, İlkokul mezunu.

Bu makale 2. Uluslararası Türk Kùltür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Kitabı c. 2, s. 1001, 1032 sahifelerde 2007 Ankara, Yayınlanmıştır.